

Mali rječnik sufijsko-tarikatskih izraza

Drugo izdanje, Sarajevo 2006.

Uvod

Kod nas se u posljednje vrijeme pokazuje sve veći interes za tesawwuf kao posebnu disciplinu u sklopu islamskih nauka. Do sada je o tesawwuf-u objavljeno dosta originalnih članaka, studija, kao i prijevoda značajnih klasičnih sufijskih djela. Da bismo tesawwuf mogli pravilno razumjeti, potrebno je o njemu imati određeno predznanje. Međutim, pošto to predznanje nedostaje kod mnogih, postoji bojazan da bi neki tekstovi mogli biti neadekvatno shvaćeni i protumačeni. Svjesni toga, izradili smo ovaj Mali rječnik sufijsko-tarikatskih izraza s namjerom da olakšamo čitanje tekstova o sufizmu i da pomognemo pravilnom razumijevanju sufijskog učenja. Ako smo u tome uspjeli, cilj rječnika je postignut.

šejh Fejzulah Hadžibajrić

A

āb, voda, stid;

ābād (jed; ebed), vrijeme koje nema kraja, vječnost, beskonačnost;

āb-i hajāt, voda Života, napitak vječnog života;

āb-i revān, raspoloženje u muridovom srcu (v: murid);

Ādem, (čovjek, vlastito ime), pojavnost bića čovjeka;

adem, nepostojanje, nemanje, ništa;

adl, postavljanje svake stvari na njeno mjesto, pravda;

adžin, strana, svojstvo čovjeka koje ga vuče zemaljskom;

āfetul-murīd, muridova nesreća vraćanjem na griješenje;

āfitāb, utapanje i prispijevanje blizini Božijoj, wuslet;

ahd, obaveza, ugovor, zavjet;

ahfā, skriveno skrivenog, nutrina ili bātin hafije;

ahlāk, dobro vladanje, lijepo ponašanje;

ahsenul-hadīs, najljepši govor;

ahvāl (jed; hāl), pojava u srcu, stanje vedrine ili tuge, tjesnoće ili širine; Iščezava sa pojavom ličnosti (svoje); Ako ovo stanje potraje i postane osobina, onda se zove mekam; Ahvāl je poklon, mekam je zarađeno; Ahvāl dolazi od samog postojanja, mekam se stiče ulaganjem truda;

ahzul-ahd, uzimanje zavjeta;

ajān-i sābite, stvarno postojanje stvari u Božjem znanju,

oduvijek u Allahovom znanju, (v: hazret-i ilm);

ajn, bitak, izvor, osnov, materija;

ajnul-jekīn, uvjerenje iz osvjedočenja i otkrovenja;

ajnu-tehakkum, nadmetanje s nekim u onom što on želi pokazati prema svome stepenu;

akl, um, pamet, jezik vanjštine, nemoć razumijevanja i iskazivanja bitnosti Istine, prosuđivanje o stvari kakva jeste, sposobnost razbora;

akl-i evvel, Prva pamet; Jedan od naziva za Levh-i kaza, (v: Ummul kitab);

akl-i kāmīl, potpuna pamet;

akl-i kull, Apsolutna pamet, Allahovo dž.š. znanje, Allahova dž.š. pojava, Allahova dž.š. aktivna svemoć stvaranja; Jedan od naziva za Levh-i kaza;

akl-i meād, pamet vezana za ahiret;

akl-i meār, pamet koja misli o tome odakle smo došli i kamo ćemo se vratiti;

akl-i meāš, pamet koja služi u svakodnevnom životu, pamet vezana za život na dunjaluku;

akrebijjet devri, približavanje Allahu dž.š.

aksām-i šejtān, grupe šejtana;

el-aktāb vel-gijās, v: kutb i gavs;

alāik, veze koje se traže da se njima nešto postigne;

ālem, svijet, zemlja, svemir;

ālem-i berzah, međusvijet, svijet koji je vidljiv i očit između duhovnog i tjelesnog, (v: ālem-i misāl);

ālem-i džeberūt, viši duhovni svijet, svijet Džebraila,

zikir vāsilina - Allah, Allah (v: vāsilin);

ālem-i edžsām, svijet tjelesa;

ālem-i emr, svijet naredjenja;

ālem-i ervāh, svijet duša, nevidljivi svijet, sfera kojoj pripada derviš trećeg stupnja tarikatskog napredovanja;

ālem-i gajb, svijet skrivenosti, predodžbena slika;

ālem-i hajāl, svijet fantazije;

ālem-i hakikat-i Muhammedijje, svijet Muhammedove stvarnosti; Sfera kojoj pripada derviš četvrtog stupnja tarikatskog napredovanja;

ālem-i halk, materijalni svijet, stvarni svijet ljudi;

ālem-i itlāk, svijet nužnosti;

ālem-i lāhūt, Božji svijet, duhovni svijet; Naziva se još i ālem-i huvaīje; svijet Israfila; Ovo se može postići samo iskustvom (v: zevk);

ālem-i lā-teajjun, svijet neodređenosti;

ālem-i melekūt, svijet Mikaila, zikir āšikinā (v: āšikīn);

ālem-i misāl, spona između duhovnog i tjelesnog života; Svijet primjera, međusvijet - ālem-i berzah; Sfera kojoj pripada derviš drugog stupnja tarikatskog napredovanja;

ālem-i mulk, vidljivi svijet, svijet materije;

ālem-i mumkināt, svijet mogućnosti, svemir;

ālem-i šehādet, vidljivi svijet, javni svijet, svijet osvjedočenja, (v: ālem-i ešbāh);

ālem-i tevhīd, svijet Božije jednosti;

ālem-i vahde meal-kesre, svijet jednosti sa mnoštvom, sfera kojoj pripada derviš sedmog stepena tarikatskog

napredovanja;

āl-i abā, osobe ogrtača, časna petorka: hazreti Muhammed, hazreti Fatima, hazreti Hasan, hazreti Husejn, i hazreti Alija; Jednom prilikom Muhammed a.s. je zagruo sebe i gore navedene jednim ogrtačem i rekao: Ovo je "āl-i abā"; (v: ehl-i bejt);

alijjet, svako Boje ime dodato meleku ili duhovnom biću;

ālim-i ilm, znanje koje je dovelo do ubjeđenja, ali mu stanja nisu jasna;

Allah, vlastito Božije ime koje upućuje na sva Njegova imena; To je ime bića koje obuhvata sva svojstva; Svaki je Poslanik pod djelovanjem jednog posebnog Božjeg imena, a Muhammed a.s. je pod djelovanjem imena Allah koje obuhvata sva Božija imena;

amā', stupanj jednosti Božije, neodređenost, opća skrivenost;

amāi, praiskonsko stanje, postojanje Allaha dž.š. pred manifestaciju svijeta;

amā-i mutlak, opća maglovitost;

amel, postupak, djelo, primjena i izvršavanje vjerskih odredaba;

anāsir-i erbea, četiri osnovna elementa od kojih se sastoji materijalni svijet po mišljenju starih učenjaka: zrak, zemlja, voda i vatra;

ankāu, darivanje kojim je Allah dž.š. otvorio (okrenuo) tijela svemira i svijeta;

arad, slučajnost, akcidenција;

ārif, onaj koji je spoznao duhovna kretanja u svijetu i

životu; znalac; dobar poznavalac Božjih tajni;

ārif billāh, istinski znalac Allaha dž.š. čovjek sa ilm-i ledun-om koji znanje dobiva direktno od Allaha dž.š.

arš, pojam koji označava Boje vladanje svijetom, prijestolje el-Hakka na sedmoj sferi neba; mjesto pojave svemoći i veličine er-Rahmana; Uzvišenost na nebu gdje meleki obavljaju molitvu;

(el)-asfijā, sufije koji su čisti u spoznaji i vladanju;

ashābul-akval, teoretičari;

ashāb-i tevhīd, sljedbenici tevhida, sufije;

āsītān, ustrajnost u ibadetu i dobrim djelima;

asl, bit, korijen, stablo, temelj, osnova (mn; usūl);

asl-i kull, opći temelj, osnova svega, temeljni izvor postanka;

aslu-kulli-vudžūd, korijen svega postojećeg (el-Hakk);

āšenājī, spoznaja ovisna o Rabb-u;

āšenāluk, viša spoznaja sa ljubavlju, postiže se i uz najprijatnije drugovanje sa zikrom i učenjem Kur'ana, tako da se srce probudi i zavoli dušu;

āšik, zaljubljeni, koji gori od ljubavi, ushićen i zanesen veličanstvenom ljepotom lica el-Hakka; Čovjek koji je svoju ljubav usmjerio Bogu, derviš;

ašk, ljubav, voljenje, gorjeti u ljubavi za el-Hakkom; Sve sufije daju veliku važnost ašku i dijele ga na dvoje: 1; prolazni ašk - osjećaj ljubavi prema izvjesnoj osobi; 2; istinski ašk - ljubav prema Allahu dž.š. Prolazni ašk je kao most do istinskog aška; Početak istinskog aška je ljubav prema savršenom čovjeku (v: insān-i kāmīl),

ašk-i hakīkī, istinska ljubav bez interesa i strasti, stvarna ljubav bez ličnog i čulnog, ljubav prema Allahu dž.š. Dobročinitelju i Stvoritelju svega stvorenog;

ašk-i medžāzi, metaforička ljubav, ljubav koja se ne osjeća prema Allahu dž.š. već prema nečem drugom;

atvār-i seb'a, sedam faza duhovnog uspona;

avālim, svjetovi (jed; ālem);

avām, obični ljudi, ljudi koji su obmanuti o vlastitom stupnju;

avārid, pojave;

azbul-murīdīn, patnja muridu je drugovanje s drugima, osim Allahom dž.š.

azm, odluka o ustrajnosti na sufijskom putu;

B

bāde, spoznaja Boga, piće spoznaje,

bāg-i letāfet, ružičnjak dobrote i finoće;

bahr-i vahdet, bezgranični okean jednosti el-Hakk-a;

bahr-i zāt, bezgranični okean Božije ličnosti, bića;

bām, stanje koje se pokriva pred drugim;

bārān, kiša, spuštanje darova od Boga;

bārīka, prosvjetljenje od Boga od kojeg čovjek zašuti;
To su počeci kešf-a;

basīret, snaga srca, viđenje srcem, vid enje stvari kakve
jesu, providenje, duhovno viđenje, intuicija, svjetlo u
srcu preko koga se spoznaju istine o stvarima koje se ne
mogu saznati vidom;

bast, širenje, opuštanje kao oznaka duhovnog stanja,
ataraksija; Ovaj termin kur'anskog porijekla čini antitezni
par sa kabd; Allahovo dž.š. ime Bāsīt;

bātil, lažan, neistinit, patvoren;

bātin, unutrašnji, skriveni, koji se ne vidi spolja, nutarnje
lice, jedno od Allahovih dž.š. imena;

bāzū, pojava božanske snage;

behar, pojava ruhanijet-a u unutrašnjosti;

bejābān, događaj u tarikatu;

bejān-i mutlak, opća obaviještenost;

bej`āt, davanje prisega, čin zvaničnog pristupanja

tarikatu na način preuzimanja obaveza i polaganja zakletve šejhu (v: muršid), priznajući ga za svog duhovnog učitelja i obavezujući se na poslušnost; To je odgovornost i za murida i za šejha, koji svaki na svom nivou, preuzima obaveze pred Allahom dž.š.

bejtul-hikme, srce u kojem nadvlada ihlās (iskrenost);

bejtul-izze, srce koje dode do stepena džem` u stanju prikućivanja Istinitom (v: džem`);

bejtul-mahrem, srce potpunog čovjeka (v: insāni kāmīl);

bejtul-makdis, srce čisto od veza s drugim osim Boga;

bekā, vječno, suprotno od fenā - prolazno;

bekā billāh, vječnost sa Allahom dž.š.

bekā mekāmī, stupnjevi vječnosti; Posljednja tri stepena, mekām-a; (v: hadretul-džem`, džem`uldžem`, i ehadijjetul-džem`);

belā, kušnja, ispit prijateljstva preko raznih poteškoća, bolesti i neprilika; to sve povećava i daje snagu za približavanje Bogu;

berk, svjetlica, prvo svjetlo koje čovjek zapazi kao znak približavanja Bogu;

berōn, v: ālem-i mulk;

berzah, v: ālem-i berzah;

bešer, radost, naziv za čovjeka – jer je Istiniti sobom zamijesio prirodu čovjekovu-priljepljivost;

bešer, pet stvari: srce, duša, duh, skriveno, tajna;

bevāde, stanje koje se iz gajba pojavi u srcu, nekad izaziva raspoloženje a nekad neraspoloženje;

bezm-i elest, Prva trpeza; Na toj trpezi su bile okupljene

sve duše, pa ih je Allah dž.š. upitao: Jesam li ja vaš Rabb (Stvoritelj, Gospodar)? Duše su mu odgovorile: Da jesi; Mi svjedočimo; (Kālū belā); Na toj trpezi duše su bile rasporedene po izvjesnim srodnostima; one se i na dunjaluku nalaze i druže;

bezm-i vuslet, mjesto stizanja, vrlo prisan i blizak kontakt derviša sa Allahom dž.š. kojeg derviš osjeti nakon približavanja Allahu dž.š.

bi dārī, pojava Božijih darova,

bijeli nur (nūr-i ebjed), svjetlo koje derviš vidi na četvrtom stepenu tarikatskog napredovanja;

bi mārī, pojava Boje veličine i zadovoljstva srca;

bīm-i mevdž, strah od skretanja sa tarikatskog puta;

binefše, misao koja vodi dobrom djelu;

bostān, bašta, vrt, mjesto osvjedočenja;

Božiji dah, udahnjivanje Božjeg duha (Rūh-a) koji je apsolutan, u svijet i ljude čime su dobili život, oživjeli;

bu'd, udaljenost od bliskosti Bogu;

(el)-budelā, evlije koji su zamijenili sve loše osobine dobrim;

būj-i nāfe, mirisi darivanja Istine;

bukā-i Adem, Ademovo plakanje; bulbul, slavuj, duša, dah;

būse, poljubac, dospjeti do sposobnosti saznavanja viših spoznaja;

C

crveni nur, ahmer, svjetlo vezano za stanje derviša trećeg stepena tarikatskog napredovanja;

crvenkasti nur, eškar, svjetlo vezano za derviša drugog stepena tarikatskog napredovanja (v: seyri suluk);

crni nūr, esved, svjetlo vezano za derviša šestog stepena tarikatskog napredovanja;

Č

čāh-i zend, poteškoće u savladavanju, posmatranju tajni;

čehrej-i gilgōn, pojava svjetla Božijeg privlačenja;

češm-i humār, pojava stanja savršenstva;

češm-i turkī, v: češm-i humar;

čevgān, otkucaji Božijeg određenja,

D

def, u svakom dahu osjećati ljubav prema Stvoritelju i saznavati tajnu;

defātir-i istidāt, bilježnice, registri, defteri, zakopano blago; čovjek koji po spoljašnosti ne izgleda vrijedan i znan, a u stvari je veoma učen;

dehšet, zapanjenost srca od iznenađenja otkrića;

dem, dah, momenat, vrijeme, glas koji se čuje iz naja; čovjek čije je srce od nemara i prašine zahrdalo tako da od prašine ne može puhnuti ni koliko jedan dah;

derbāten, prošli događaji;

dergāh, vrata velikaša, prostor pred vratima velikaša, tekija;

dergā-i vahdet, dvije obale sa kojih se ulazi u more Boje jednoće;

dermān, lijek, izlaz, pomoć,

dert, unutarnja duhovna bol za nečim; bol, briga, patnja;

derūn, v: ālem-i melekūt; unutarnje,

derviš, mistik, sufija, osoba koja je sebe i svoje poslove prepustila Allahu dž.š.; visoko moralan, čovjek; osoba koja je pristupila jednom od derviških redova radi duhovnog uzdizanja; skroman i, pobožan čovjek koji žudi za spoznajom Istine;

dest, ruka, snaga kod murida, (v: bazu);

devrān, kruženje, kretanje u krugu koje simbolizira

kruženje zvijezda oko sunca i predstavlja kopiju
kosmosa; A devrān je sličan po značenju svom, obilasku
hadžija harem-i Ka`bom;

dihān, govor murida;

dīn, vjera; Bog je stvorio sve postojeće da mu čini ibadet;

dīr, boravište ljudi;

dīr-der, svijet čovjekova kretanja;

dort dergāh, četiri mora;

dort kapi, četiri kapije: šeriat, tarikat, hakikat, ma'rifet;

dost, prijatelj tarikata;

dova, traženje, moljenje riječima;

durretul-bejda, bijeli biser otkrića; Prva pamet; materija
od koje su se razvile stvari;

dva dženneta, časovi spoznaje Boga i onosvjetski raj;

dva imama, v: imāmān;

DŽ

(el)-Džāmi`, Božije ime koje obuhvata sva imena, Muhammed a.s. je jedini kroz kojega se ono potpuno manifestira;

džān, duša, rūh s kojim je tijelo živo; Odlaskom ruha iz tijela čovjek biva mrtav;

džanān, Uzvišeni Allah dž.š. ljubljani, jako ljubljani, predragi, premili, izuzetno željeno Biće od onih āšika što su sebe i svoje srce predali neograničenom Biću koje je bez "zašto" i "kako";

džāvidān, vječit, vječita trajnost, besmrtnost;

džāzib, onaj koji privlači, tj; Allah dž.š.

džeberut, viši duhovni svijet;

džebr, prisila;

Dželāl, svemoćni; svojstvo Božje svemoći kojim se čovjek upozorava na Božju srdžbu;

džem', skup, naziv za četvrti stepen tarikatskog napredovanja, derviš pod djelovanjem Božjeg imena el-Hakk; U ovom stepenu el-Hakk je zāhir (vidljiv), a halk (čovjek, stvorenja, derviš) je batin (skriven); To je stepen ekstaze i dospijeca u džennet; Do ovog mekama prva tri stepena su stepeni jednosti (fenā fillāh), a poslije ova tri su stepeni sjedinjenja (bekā billāh); To je dostignuće ljudske duše do istinitog bez stvorenog, zāhir i bātin postaju jedno;

džemal, javljanje svojstva Božije dobrote i milosti;

džem`ijjet, skup nastojanja na putu priključivanja Bogu
odstranjajući sve drugo;

džem`ul-džem`, šesti stepen tarikatskog napredovanja,
kada derviš postaje šejh (v: muršid), sposoban da druge
odgaja i upućuje; To je vahdet (jedinstvo), ali jedinstvo
koje se dijeli na dvoje: bātin i zāhir; On (Allah) je prvi i
posljednji, On je vidljiv i nevidljiv; Kur'anske riječi Kābe
kavsejn (blizina dva luka - blizu kao dvije trepavice)
predočavaju stepen džem`ul-džem`; To je stepen viši od
džem`a; Posmatranje stvari posredstvom postojanja
Boga; To je ljudsko nestajanje i utapanje u Božije
postojanje, džem' ve tefrika, približavanje i odvajanje;

dženāb-i ilahi, Božja uzvišenost (v: ehadijjet);

dženāb-i kibrijā, veličina Allahove dž.š. moći;

dženāb-i mevlā, Gospodar svemoći, vlasnik veličine i
moći;

džennet-i me'vā, bašča, raj Me'vā, predjel uzvišenog
stepna u Gospodara;

džeres, zvonce, tarikatsko upozorenje;

dževāb, dati odgovor na pitanje po smislu;

dževher, bitak nečeg što samo po sebi postoji;

dževr, zastoji u uzdizanju murida;

džezba, ekstaza, nadahnuće Premilostivog, momenat kad
Allah dž.š. privuče čovjeka sebi pa on, od silnog
oduševljenja bude zapanjen i ushićen skoro do ludila,
usljed neposredne blizine Njegove sveobuhvatne ljepote,
koja traje kao bljesak; privlačenje roba Allahu
Allahovom voljom bez truda roba, privlačenje duše el-
Hakk-u;

džezbe-i hajālijje, umišljena ekstaza;

džezbe-i hakikijje, istinita ekstaza, zevk ruhāni i irtihā-i
nefsāni (užici duha i duše);

džezbe-i sālise, treća ekstaza;

džezbun, kad nešto iznutra vuče i privlači Allahu;

džilvetije, el-Hakk je skriven a halk je vidljiv;

džinān-i erbe'a, četiri krila, četiri prva stanja: tevhid-i
efāl, tevhid-i sifāt, tevhid-i zāt i džem`;

džism, atom, tijelo koje ima tri dimenzije;

džuz'ijje, pojedinačna imena stvari, partikularije;

Đ

đefa, kada se u srcu murida osjete spoznaje koje zapanjuju;

delā, odraz pojave Uzvišenog preko nekih svojstava;

đojbār, ibadet i užitak u ibadetu (v: sulūk);

dōš ve hurūš, stanja uzbuđenosti;

đul, ruža, znak na vrhu kape;

E

e`alā el-Hakk, koji se manifestuje u svim oblicima postojanja, manifestuje se kod čovjeka u najuzvišenijoj i najsavršenijoj slici;

e`arāf, osvjedočenje istinitosti, pojava nekog svojstva Istinitog Boga kod svake stvari i predočenje toga svojstva na dotičnoj stvari;

ebdāl, četrdeset evlija koji su se uzdigli iz nižih ljudskih stanja u viša; Dije se u tri grupe: 1) krklari (40), 2) jedilari (7) i 3) učleri (3); Oni su nasljednici halifa koji su bili poslije Poslanika;

ebdžed, od početka, arapska abeceda; Sistem brojevanih vrijednosti arapskog hurufata (alfabeta) kojim se određuju datumi;

ebed, beskonačnost u budućnosti;

ebru, svojstva jednosti Božjeg bića;

ebul-vakt, čovjek koji vlada situacijom (v: ibnul-vakt);

edeb, odgoj, kultura; Poznavanje određenih ponašanja pomoću kojih se čuva od raznih grešaka;

eḥāl, djela, djelovanje; Prema učenju tesavvufa, djela pripadaju Allahu dž.š. Sve što se vidi i ne vidi, što čine ljudi, životinje, biljke, sva zbivanja u kosmosu su rezultat Božjeg djelovanja; Doživljaj ove istine je u sferi prvog stepena tarikatskog uzdizanja;

eḥlāk (jed; felek), nebeske sfere;

efrād, posebni ljudi, individue; Hudāmi stepena duše

sklone zlu (v: hudām); To su pojedini dobri ljudi na koje nema uticaja ni kutb, nisu u tarikatu i ne pripadaju hijerarhiji evlija; Ovo su darom od Allaha odgojeni ljudi; Među efrade spadaju Hidr i neki kutbovi koji nisu u tarikatu;

ehad, ime bića Božjeg, jedan u odnosu na brojnost, svojstva, imena i nevidljivost; Vani je sve što postoji, dunjaluk i ahiret, svojstva i imena, to je sve po mekamu Jedan (Ehad); sve što ima u Božjem znanju je Hu (Jedan - Ehad);

ehad biz-zāt kull bil-esmā, Jedan po Biću, Sveobuhvatan po imenima,

ehadijet, Jedan, apsolutna jednoća;

ehadijetul-`ajn, jednoća osnove (materije, bitka), jednoća izvora;

ehadijetul-džem`, jednoća spajanja, jednoća skupa, jedan od naziva za sedmi stupanj tarikatskog uzdizanja; Ovaj stupanj ima samo gavs ili kutb tog vremena kao istinski odabranik i halifa Muhammeda a.s.

ehadijetul-kesre, jednoća mnoštva;

ehl-i bejt, familija i potomstvo Poslanika: hazreti Fatima, hazreti Hasan, hazreti Husejn i hazreti Alij a;

ehl-i derd, brižan, dostojan nosilac unutarnjeg duhovnog bola;

ehl-i dil, velikani srca, ljudi srčane čistote;

ehl-i fenā, oni koji su se utopili i nestali u moru Allahove dž.š. jednoće (v: fenā fillāh);

ehl-i hakk, pripadnik Istine, čovjek od Istine;

ehl-i hāl, sufija kod kojeg dominira hāl duhovno

proživljavanje bez spoznaje (āšik);

ehl-i irfān, ljudi savršenstva pirovi i šejhovi, čovjek od spoznaje;

ehl-i kemāl, ljudi dostojni savršenstva;

ehl-i kešf, ljudi otkrovenja;

ehl-i merātib, ljudi duhovne veličine, oni koji su se uzdigli na stupnjeve duhovne veličine;

ehl-i tarik, pripadnici jednog derviškog reda;

ehl-i vudžūd, ljudi stabilnog i stvarnog postojanja, oni koji su postigli sposobnost da vladaju sobom; četvrti stepen tarikatskog napredovanja;

ehl-i zikr, ljudi koji stalno čine zikr pobožnjaci, u jednom smislu i poznavaoци zikra, šejhovi; (Kur'an, En-Nahl, 43; El-Enbija', 7),

ehlullāh, Allahovi ljudi, Allahovi dž.š. prijatelji, evlije; Oni koj upoznaju Božja djela, svojstva imena i koji su svoja djela, svojstva i bića utopili u Biće Istinitog u svojstva Istinitog i djela Istinitog, pa otkriju, postane im jasno da su djela, svojstva i Biće od Istinitog; To su evlije;

eimmetul-esmā', najveća imena, grupa od sedam ili dvanaest imena u kojima se nalaze sabrana sva ostala imena, esmāul-husnā, 99 lijepih Allahovih imena; Vodeća imena Božja su: Hajjun, Alīmun, Murīdun, Kādirun, Semī'un, Besrun, Mutekellimun;

ekmel, savršen, najpotpuniji evlija koji je upotpunio stupnjeve tarikatskog napredovanja i postigao savršenstvo;

ekmelijjet, usavršavanje i upotpunjavanje stupnjeva,

nastupa poslije perioda približavanja, (v: kurbijjet);

ekmelijjet devri, period usavršavanja u napredovanju ka Allahu dž.š. ,

ekmelu medžzellel-hakk, čovjek je najsavršenija pojava Istine, jer je on najčasniji ekstrakt, a svemir okuplja sve istinitosti postojanja i njihove stupnjeve;

el-ahfā, najskrivenije;

el-evlija, v: evlija;

el-hafā, skrivenost;

elif, znak jednosti Božjeg bića;

ei-ma`lūmul-ma`dūm, poznato kojeg nema; Oni su ma`dūm - nepostojeći za nas, ali su Bogu poznati - m`alūm, predmeti i pojmovi koji su poznati Svemogućem Bogu, ali se još nisu pojavili kao fenomeni;

emānet-i ilāhijja, šest osobina, koje su zaduženje od Allaha dž.š.: 1) ihlās - iskrenost u srcu; 2) imān - vjerovanje; 3) ihsān - dobročinstvo, 4) irfān - spoznaja; 5) itkan – ubjeđenje; i 6) mehabbet - ljubav prema Allahu dž.š. Ovih šest osobina su ono što treba da posjeduje jedno srce;

emer, zapovjed da se stvar pojavi;

eminullāh, pouzdan, vjeran, siguran, čovjek od povjerenja;

emmāre, duša sklona zlu, prvi stepen od sedam stepena - duše;

emr-i kun!, Allahova zapovijed „Budi!“,

enāne, egotizam, egocentrizam;

ene `inde zanni abdī bī, ja sam kod Moga roba kako Me

zamišlja;

enfus, (jed; nefš), duše;

enfus-i āfāk, unutarnje i vanjske spoznaje, unutarnjost čovjeka i svjetovi oko njega;

enfus-i seb`a, sedam stanja duše, sedam duša;

erbāb-i tefrik, oni koji razjedinjuju, vještaci za rasipanje društva;

erbābul-akvāl, ljudi koji teoretski poznaju islam;

erenler, oni koji su stigli blizini el Hakka;

ervāh, grupacija duša u ezelu (v: ezel);

esāfil-i nās, najniži ljudi, oni koji se spuštaju ispod životinjskog nivoa i koriste vjeru za ovosvjetska dobra;

esbāb-i muhassale, uzroci uspjeha: pokajanje, ispravnost uputa i pouzdanje u Boga;

esfār-i selāse, tri putanje koje čovjek prelazi da bi saznao i shvatio sebe od početka do kraja, da bi upoznao sebe i Boga Stvoritelja, te da bi saznao odakle dolazi, dokle je stigao i gdje treba da ide;

esmā-i hakikijje, imena Istine;

esmā-i halkijje, imena stvorenog; esmā-i ilāhijje, božanska imena;

esrar, (jed; sirr), tajne, tajne stvari, nešto držati u tajnosti;

es-sifātur-rebānijje, božanska svojstva;

ev-ednā, ili još bliže – označava ehadijet, sedmi stupanj tarikatskog napredovanja; Ovaj dio ajeta ukazuje na najviši mogući stupanj blizine Allahu dž.š. a sami ajet se odnosi na miradž Muhammeda a.s.

evlād-i resūl, Poslanikovi potomci, mogu biti unuci od Fatime i Alije, zatim muslimani koji su istinski, na snu ili u polujavi vidjeli ili susreli Muhammeda a.s. kutbovi i gavsovi - duhovni nasljednici Muhammeda a.s.

evlija, (jed: velijj) Allahov dž.š. prijatelj, ljudi počašćeni nadahnućem, oni koji su odabrani između običnih ljudi-vjernika po svojoj duhovnoj snazi; dobri čovjek, bogougodnik čije eventualno vidljivo čudo nema veze sa nekakvim čarolijama, hipnozom ili sugestijom, već je stvarni čin kao dar od Allaha dž.š. a zove se keramet; (v: ehlullāh);

evlijāullāh, prijatelj Allaha dž.š. treći stepen duhovnog uzdizanja u tarikatu, nefis-i mulhimma, posljednji stupanj na prelazu između stupnja tame i stupnja svjetla;

evtād, desni i lijevi bajraktar, desni bajraktar je zadužen za hukmove na Zemlji; Ova dva bajraktara zajedno sa Kutbul-gavsom sačinjavaju trio koji se naziva učler;

evvelu mā halekallāh, prvo što je Bog stvorio;

ezel, prošlo, iskonsko, vrijeme koje nema početka, prapočetak;

ezeli, nešto čemu nije prethodilo nepostojanje;

F

fahr-i ālem, ponos svijeta Mustafa, Muhammed a.s.

fahr-i džihān, ponos svemira, Muhammed a.s.

fāil-i hakīki, pravi, istinski izvršilac, Allah dž.š.

fakir, fini, blagi čovjek, latif, ugodnik, čija ljepota zadire u svaku poru kao kakav prijatan miris koji svugdje zađe; Muhammed a.s. je bio najbolji fakir;

fakirluk, jedan od najvećih stupnjeva u evlijaluku; Svaki evlija nije fakir;

fakr, ne biti potreban nikome osim Allahu;

fasl, satovi (vrijeme) odvajanja;

fejz-i akdes, darovanje od Boga u prapočetku;

fejz-i mukaddes, darovanje od Boga u dotičnom slučaju;

fenā, duhovno nestajanje, iščeznuće i utapanje u Božja svojstva, suprotno od bekā;

fenā fī ef'āl, utapanje djelovanja u Božije djelovanje;

fenā fillāh, nestati u Božjoj jednosti; čovjek koji se oslobodio sebe i svoga ja, te se utopio u moru Allahove dž.š. jednosti; Prva tri stupnja su stupnjevi utapanja u more Allahove jednosti;

fenā fī sifāt, utrnuće svojstava derviša u Božja svojstva;

fenā fī šejh, stapanje vlastitog djelovanja, svojstava, bića sa djelovanjem, svojstvima, bićem šejha; Utapanje u šejhu; Tu spada i oponašanje šejha (taklid) a sve to dovodi do poprimanja osobina, načina života, terbijeta

(odgoja) i čistoće šejha; Ovo je nužno za napredovanje u tarikatu a ostvaruje se u vezi sa šejhom (v: rabita);

fenā fī Zāt, izgubiti sebe, nestati, utonuti u Biće;

fenā ruhānī, duhovno nestajanje' gdje derviš sebe ne vidi;

fenā mekāmī, naziv za prva tri stupnja, stupnjevi utonuća: Tevhid-i efāl, tevhid-i Zāt; Ovi stupnjevi se spajaju sa bekā stupnjevima u četvrtom stupnju (džem`);

ferjād, zikir i koristan govor, ali i jauh (zbog bola odvojenosti od Allaha);

ferk, odvajanje stvorenog i Stvoritelja, svjesno stanje robovanja;

ferk ba`del-džem`, odvojenost poslije džem`a; v: seyr anillāh, bekā billāh;

ferk kablel-džem`, odvojenost prije džem'a, v: seyr anillāh, bekā billāh;

ferkul-evvel, prva odvojenost, prvo odvajanje (stvorenog od Stvoritelja);

Fetedellā, "Pa nadnio" (en-Nedžm, 8;); Ovaj dio ajeta se odnosi na četvrti stupanj (džem` ili nefsul-mutmeinne); Ovi ajeti su objavljeni povodom mi`radža Allahova Poslanika s.a.v.s. a u tesavvufu oni asociraju na duhovni mi`radž svakog derviša;

Fetre, osnova u prirodi, period;

fevāid, postizanje tajne o sebi;

figan, ispoljiti svoje unutarnje stanje;

firār, bježanje (Bogu);

fudžūr, ono što je grijeh;

fujūdāt-i Muhammedijje, darivanje radi Muhammeda;
futūh, otkrovenja u vidljivom svijetu;
futuhāt, osvojenja, otkrovenja, duhovna otkrića,
inspiracije;

G

gāfil, neznalica, nemaran, koji duhovno nije probuden ni oživljen;

gaflet, 1) slijeđenje nefs, trošiti vrijeme uzalud, 2) nepažnja, nehajnost, neopreznost, duhovni nemar i zaborav, stanje kada je čovjek okupiran drugim osim Allaha dž.š. "Gaflet je spavanje srca pa ne vrijedi kretanje jezika ako srce spava, a ne smeta mirovanje jezika ako je srce budno"; (Selim Sami Jašar, Tefsir sūre Ja sin - u rukopisu);

gajb, nevidljivi svijet, sve što je nevidljivo našim čulnim očima; Tajanstveno, nepoznajno, odsutno, sve što je skriveno, znano samo Allahu i onima koje je On za to znanje odredio, gajbet, odsutnost srca od ljudskih stanja i stvari što se događaju oko njega, zbog zauzetosti onim što se na srcu pojavljuje;

gajb-i evvel, prva skrivenost;

gajb-i huvijjet, skrivenost identiteta Bića;

gajb-i mutlak, opća nevidljivost svijeta, apsolutna skrivenost;

Gajbul-gujüb, skrivenost skrivenosti, tajna nad tajnama;

gajret, nastojanje da se nešto postigne, trud;

gahmār, svojstva raspoloženja (sifāt-i bastijje);

gam kāde, stanje pokrivenosti;

gavs, Kutb-i - aktāb, stožer evlija; U svakom vremenu postoji jedan evlija Kutb, stvarni halifa svog vremena;

Duhovni prvak (Imam) u dotičnom vremenu, v: kutb;
gerdāb, mlin, mjesto osvjedočenja;
Gevher, viša značenja, dragulj;
gevher-i suhān, božanski darovi;
gībet, loše govoriti o nekome u njegovoj odsutnosti,
iznositi tuđe mahane, ogovarati nekoga;
gōl, podređenost Božjem određenju, stepen ubudijjeta;
gonul, osjećajni centar čovjeka, duhovna strana srca;
gul, život, ruža, kod nas đul;
gulzār, čistina, prostranost, otkriće i nutarnje
raspoloženje;
gumān ebru, pokazivanje teškoće koju uzrokuje
skraćenost;
guldesta, božanski dahovi;
gul karandoloz, samozvani šejh;
gurāb, oblik čovjeka, univerzalno tijelo;
gūj, podređenost Božjoj presudi;

H

hāb, nemarnost i malo ibadeta;

habīb, miljenik, vrlo voljeni; Najviši stupanj zaljubljenosti u Allaha dž.š. Niži stupnjevi su muhibb i sālik (onaj koji voli, onaj koji putuje);

hadret-i hamse, pet prisutnosti: 1) lā te'ajjun - neodređenost, 2) te'ajjun-i evvel - prva određenost, 3) te'ajjun-i sāni - druga određenost, 4) ālem-i gajb - svijet skrivenosti, predodžbena slika, 5) ālem-i šehāadet - svijet osvjedočenja, fizička slika; Hadret-i hamse su uključeni u meratib-i kullijje;

hadretul-amāi, prisutnost skrivene jedinstvenosti;

hadretul-džem', veličanstvo skupa, peti stupanj tarikatskog napredovanja, (nefs-i rādiyje);

(el) hadretul-ehadiyje ve džemālus-samedijje, veličanstvo jedno će ljepota samedijjeta, povezanosti u obraćanju;

hadretul-ervāh, gospodstvo duša;

hadretul-ilm, časno znanje (Allahovo);

hadretul-ummehatul-esmai, veličanstvo matičnih imena;

hadždž, stupanje, hod u tarikatu;

hādžis, prva predstava;

hadždž tarīkata, hrana i prijevoz tarikatskog hadža su želja za čovjekom koji vodi u tarikatu i primanje zakletve

i upute, stalno spominjanje (zikr) Allaha unoseći se u značenje dok se ne postigne živost srca, a onda bude zauzet zikr-i bātinom (unutarnjim zikrom), dok se ne očisti imenima Allahovih svojstava, da mu se pokaže Ka'ba tajne sa svjetlima Dželāla i Džemāla;

hafijj, nutrina ili bātin, skriveno (sirru-sirr);

hajāl, maštanje, ogledalo svjetlosti ljepote;

hajāt, život;

hajret, zapanjenost;

hajsu kānellāhu ve lem jekun meahū šej'un, kada je postojao Allah i ništa drugo;

hāk, zemlja, prah, naše tijelo;

hakāik-i ilahijje, Božanske istine;

hakāik-i mumkināt, istine mogućeg;

hakīkat, stvarnost, bitnost, bit, srž, istinitost; konačište derviša tarikatskog napredovanja kada se on nalazi u Istini i nastupa sa Istinom;

hakīkat-i nūrijje, značenje imena El-Džami` (koji sakuplja - prijevod h; Mehmed Handžić)

hakīkatul-hakāik, stupanj ehadijjeta, stupanj gdje se sastavljaju, sabiru istine, Biće;

hakīkātul-Muhammedijje, Muhammedova istina, stupanj iz prvog oličenja, stvar prije imena;

hakikatul-vudžddijje, (Istina postojanja), jedna je u svom sastavu i biću, a brojna je u svojstvime i imenima; Ne mogu se nabrojati odnosi, veze i pripadnosti; Oni su vječni, oduvijek i zauvijek, ne mijenjaju se oblici postojanja i: kojima se pojavljuju;

hakik-i abd, stvarni rob;

hākim-i enfus-i āfākijje, sudija života u čovjeku i svemu što je izvan njega, nutrina čovjeka i svemira;

Hakk (el-Hakk), Vrhovna Istina Istinito, istinita stvar ili osoba pravda, istina; Jedno od Allahovih dž.š. imena i svojstava, vezano za četvrti stupanj tarikatskol napredovanja; Ono što je robtu naređeno od Boga dž.š. To je prisutno osvjedočenje;

Hakk erenler, istinske Allahove dž;š halife;

Hakk i halk, Istiniti i stvoreno, od nos Istinitog prema stvorenom kao odnos sunca i dana;

Hakk-i munekkeh i Hakk-i mušebbeh, Istiniti koji je čist (od ikakve sličnosti), manifestuje se kroz stvorenja koja slike jedna drugima;

Hakk u halku, u svakom darovanju tj; u svakom stanju manifestira se Istiniti u stvorenom;

hakkul-jekīn, utapanje čovjeka u Istinu i prisutnost u toj Istini znanjem, gledanjem i proživljavanjem; posmatranje Istinitog u znaku ehadijjeta; Sud o gajbu;

hāl, pojava, odnos vezanosti duše i tijela u jednom momentu, stanje, traženje sa stanjem, ono što se pojavi na srcu;

halef, potomak;

hāl̄t, pust, prazan, nenaseljen, bez ikoga;

hāl-i dil, stapanje srca u duhovnom smislu;

halifa, namjesnik, vrhovni poglavar svih muslimana u svijetu; Muhammed a.s. je Allahov dž.š. halifa na zemlji, a namjesnik Muhammedov a.s. u odsustvu duhovno-svjetojnog halife je kutb jednog vremena ili gavs;

Halifom postaje i onaj salik koji se osposobi za šejha; U tom slučaju se radi o šejhovom namjesniku (halifi) i namjesništvu na upućivanje i funkcije šejha;

hāl-i fakr, stanje ovisnosti od Allaha, siromašno stanje istinskog derviša;

halk, stvorenje, veže se za Božije ime;

Hālik (Tvorac, Stvoritelj);

halka-i zikr, zajednički zikr koji se obavlja u krugu (halki); halki može biti jedna ili više, zavisno od džemata;

halvet, osamljivanje, odvojenost, susreti skrivenosti stvorenja sa Hakkom; Kod nekih redova traje četrdeset dana; Po tome je red Halvetije dobio ime;

halvet-i muharremijje, povlačenje u mjesecu muharremu;

halvet-i mūrīdīn, povlačenje murida;

halvet-i tehzīb, povlačenje koje pred hilafet naredi muršid;

hamd, zahvaljivanje, Allahu;

hāmīr, ono što je u čovjeku duhovno, pomoću njega se postiže stupanj fenā fillah (nestajanje u Božanstvu); To se ostvaruje Jednošću Božjeg bića, odstranjivanjem svih vezanosti svoje ličnosti i osjećanjem sebe u Božjoj prisutnosti;

harābāt, v: ālem-i nāsūt;

harfovi, slova, dijele se na: 1; hurūf-i resmijje-pisménà, 2; hurūf-i sūrijje-slike, 3; hurūf-i hakikijje - stvarnosti;

hased, zavidnost, zavist, ne željeti drugom dobro,

osjećati u sebi ljutnju zbog dobra što ga drugi ima;
hāssul-hass, elita elite, grupa ljudi koja osjeti kemal,
osjet visine savršenstva;
hašrun-nešr, trenutak proživljavanja;
hātir, vijesti ili govor koji se pojavi u srcu ili umu;
hātirāt, ono što prede preko srca od propisa tarikata;
hātirul-`akl, misli razbora;
hātirul-jekin, misli sigurnog znanja;
hātirul-melek, misli meleka;
hātirun-nefs, misli duše;
hātirur-ruh, misli duha;
hātiruš-šejtān, misli šejtana;
hatt-i istivā, stvarnost čovjeka ili jednakosti (ravnine),
ravna crta;
hatt-i sebz, v: ālemi berzah;
hatt-i sijāh, (crna pruga), nevidljivi svijet;
hauf, bojazan pred nečim što ne volimo i ne želimo ili
strah da nam nešto ne ode iz ruke;
havādisul-mumkine, moguće pojave;
havāss, odabrani ljudi, elita među ljudima, koji poznaju
tarikata do u detalje, u teoriji kao i u praksi; Elita ljudi
koja se služi vedždom;
havās-i hamse, pet osjetila: vid, sluh, miris, okus i opip;
havātir, značenje koje se pojavi u potrebi i želji, što se
pojavi u srcu, prisjećanje;
havātir-i erbe'a, četiri osjeta, prisjećanja;

havātīr-i kalb-i sitte, misli srca šest, v: hātīr;

hazna, riznica, blago;

hazret-i ilm, veličanstvo Božjeg znanja u kome nikad nema promjene;

hazret-i rubtibi, položaj imena i svojstava po značenju;

hazret-i zul-Dželāl, veličanstvo Veličine;

hāzur-i makstid, stvari koje su prisutne;

hejbet, posljedica, trag viđenja Allaha srcem, to je stupanj evlija;

hejlele, za vrijeme zikra izgovaranje rečenice "Lā ilāhe illellāh"

hejūla, skrivena pramaterija iz koje su nastale slike odsvakle, suština pojedine stvari; Bitak za sve što postoji;

hevā, želja duše prema nečemu, strast;

hevā-i nefis, strastvena želja, požuda raskoš, osoba naklonjena tjelesnim užicima;

hidr, vječno živi, onaj koji je zadobio vječiti život, peygamber ili evlija; evlija koji se napio vode života, kao Musaov a.s. ilm - ledunski upućivač, rob (abd) zvani Hidr (po nekima to je bio Ilyas a.s.)

Hidr i Mūsā, aluzija na događaj iznijet u Kur'anu: i sufijsko tumačenje pojmova: lađa - urednost, bogobojaznost; dječak- pohlepa za čašću, zid - umišljenost;

hifzut-tarīk, čuvanje tarikata;

hidžāb, zastor, zapreka da se pojavi istina u srcu, veo pred Allahovim licem;

hidžābul-izzeti, zapanjenost i zbunjenost pred zastorom

Boje moći;

hikmet, suština stvari i njihove odlike, mudrost, znati i prema tom znanju postupati i ponašati se;

hill-i asli, osnovna dozvola, temeljna dozvola;

himmet, usmjeravanje srca prema el-Hakku radi postizanja veza s Njim, energičnost u svijetu duša, zauzimanje za uspjeh u duhovnosti;

hitāb, govor upućen prisutnom;

hodā perverler, ljudi koje Bog direktno odgaja i vodi (Božji odgojenici);

hodāvendigār, ljudi iz elite velikana koji čuju govor prirode;

hōn (krv), prljavština grijeha;

hrka, podobnost i selamet, odjeća znanja;

Hū (On), zamjenica trećeg lica jednine muškog roda, Allah, On; To je Uzvišeno Biće koje naš um ne može obuhvatiti, ni oko vidjeti; To je pojam Boga prije svakog imena i atributa; To je samo On Allah, a svi opisi dolaze u Njegovim imenima; Jedno od velikih Božjih imena (Ism-i a'zam); Gajb-i mutlak ukazuje na tevhid-i zāt, to je skrivena tajna koja se ne može nikako predočiti, ali sve postojeće pojavilo se od Njega (Hū); Primjer: od sjemenke postaje drvo, da nije sjemenke ne bi se pojavilo drvo; U svaki list stabla ude sjemenka, ali se to ne vidi; Stablo raste i napreduje iz te tajne; Kasnije, u plodu se pojave zrna, a to je ta tajna; Zrno je bilo jedno, pojavilo ih se stotine; Hū ukazuje i znači ehadijjetul-'ajn, jednost osnove (materije, bitka), Čisto Biće (Zāt-i Baht); To je stepen koji se ne osvrće ni na kakvo mnoštvo;

hudām (jed; hādim), ljudi pomagači koji uslužuju ili služe, pratilac, džin;

hudūr, prisutnost srca sa oznakama uvjerenosti; zadovoljstvo, veselje u srcu i stupanj jedinstva koje se osjetiti u srcu kao posljedica; prisutnost uz el-Hakka bez halka;

hudžđžetul-Hakk alel-halk, insān-i kāmīl, dokaz Božji, dokaz Božjeg postojanja stvorenjima;

hudžūm, snaga koja se pojavi u srcu bez pripreme;

(el) Hulefā, namjesnici, hālīfe;

hūm, (ašikovo srce) srce zaljubljenog u Allaha;

hurdegīr, ašikov govor;

hurmet, poštovanje, uvažavanje, obzir;

hurrijet, izlazak iz okova ropstva i prekid svih veza; osloboditi se svega drugog osim Boga;

hurrijet-i āmme, izlazak iz veza strasti, opće oslobođenje;

hurrijet-i ehass-i hāss, oslobođenje od spoljnih obaveza i osposobljavanje za prijem pojave nura, naročita oslobođenja;

hurrijet-i hassa, oslobođenje od robovanja željama;

hurūdžul-ārīf, arifov izlazak iz iskušenja;

hurūf, istine, fakti na ploči zbivanja;

hurūf-i ālijāt, stvarni, predmeti u gajb-ul-gajbu, visoka slova;

husn, priključivanje Allahu, ljepota kao jedna od njegovih osobina;

husnī, što odgovara, kako odgovara;

husn-i džemal, ljepota lica, ljepota uopće;

husn-i edā, ljepota izvršenja (vanjskih dužnosti);

husn-i zann, lijepo mišljenje, povoljno mišljenje, povoljan sud o nekome, suprotno: sū-i zann;

hušjāri, mekām sahv - stupanj nestanka derviša;

huvel-Džāmiu, On je onaj koji okuplja; Lukovi Druge određenosti Teajjun-i sāni; Pravac nužnog i pravac mogućeg stoje međusobno kao uzrok i posljedica i ne mogu se ni posmatrati jedan bez drugog, i njih okuplja značenje imena "Koji okuplja" - Džāmi`;

huvijjet, Istina u svijetu gajba;

huvijjet-i ilāhijje, Božja jednost (samo On)

huvijjetul-ehadije, jednost jednosti;

Huvijjet, ulūhijjet i Rubūbijjet, znači: On, Allah, Gospodar (Samed); Boje osobine - tajnovita istinitost, božanstvenost i osobina Gospodara;

I

ibādet, molitva radi sebe, da bi se odužili; Veći stupnjevi su ubūdiyyet i ubūdet;

Ibn Tejmije, veliki oponent Ibn Arebija za Ibn Arebija je rekao: "On je najbliži Islamu od svih zagovornika vahdetul-vudžūda i najbolje od svih njih govori na mnogo mjesta, jer on zna razliku između pojavnog i nepojavnog, vidljivog i nevidljivog, i on zagovara put sa mnogo propisa iz ahlāka i ibādeta koje naređuje šeriat;

ibnul-vakt, dijete svog vremena, sušti rob;

idžābe, odgovor na dovu, uslovljen je voljom iz praiskona (ezel);

idžāzet, izun (dozvola), ovlaštenje;

idžāzetnāma, službena tarikatska isprava trajne vrijednosti, dozvola za primanje u tarikat i nadziranje i sprovođenje cjelokupnog tarikatskog odgoja;

idžmālen, ukratko, sažeto, obratiti pažnju na suštinu;

ihā (vahj), ubacivanje značenja u srce (dušu) brzo i skriveno;

ihlās, iskrenost u svojim djelima, ne tražiti drugog svjedoka osim Boga;

ihsān, uljepšavanje, postupak koji treba znanju;

ihtijār, starac, stanje derviša u kojem on vlada sobom, zrelost, odabiranje Boga dž.š. nad odabiranjem sebe;

ihtimāl, mogućnost povezivanja sa više slučajeva, pojava

u srcu, osjet, doživljaj kao posljedica pravednih postupaka, mekam-i džem';

`īmā, ukazivanje, aluzija bez govora;

ikān, viši stupanj spoznaje od irfāna, detaljniji i sa uvjerenjem;

iki nimet, dva nimeta, stalni zikr u srcu i dizanje perde, otkrivanje tajni;

iktibās, pojava svjetla, svetosti na mjestu ljupkosti - blizine;

ilhām, nadahnuće, unutrašnja inspiracija koju daje Allah dž.š. procjenjivanje što treba a što ne treba činiti, šta je dobro, a šta ne; Ugodan govor koji dolazi od strane el-Hakka (na uho duše); Ilhām se postiže u trećem stupnju tarikatskog napredovanja (nefs-i mulhime);

ilm, nauka, znanje, znanost;

ilm-i meallh, spoznaja, stupnjevanje u spoznavanju Stvoritelja;

ilm-i akl, znanje razuma;

ilm-i billāh, spoznaja o postojanju Boga;

ilm-i hakikat, nauka o suštini i biti stvari, nauka stvarne istine;

ilm-i ildhi, božanska spoznaja, božansko znanje;

ilm-i ledun, Boje znanje, tajanstveno el-Hakkovo znanje koje samo njemu pripada; Tim tajanstvenim znanjem Allah dž.š.; je neposredno obdario poslanike i evlije;

ilm-i mahv, nauka o poznavanju čovjekove duše, nauka o brisanju čovjekove duše;

ilm-i ma'rifet, visoka nauka o umijeću, nauka o

vještinama, nauka spoznaje;

ilm minallāh, znanje koje se dobija od Boga;

ilm-i sirr-i hurufāt, poznavanje tajne harfova u Kur'anu a.š.

ilm-i šeriat, nauka islamskog zakona, odnosi se na sve dijelove života, rada, ibadeta i odnosa muslimana pojedinca i cjelokupne muslimanske zajednice (Umma);

ilm-i tahkīk, istinsko poznavanje pojave, osjećanje sklonosti i žudnja za Uzvišenim, kada se stvarnost otkriva bez ikakvog patvorenja;

ilm-i zāhir, nauka o vidljivom, pojavnom, nauka o vidljivim stvarima;

ilmul-bātin, nauka o značenju skrivenog teksta, nauka o skrivenim tajnama, nauka o srcu i duši, nauka s kojom se spoznaju Božije tajne;

ilmul-esrār, znanje tajni, nauka o tajnama;

ilmul hāl, nauka o stanju, poznavanje stanja;

ilmul-irfān, znanje Istine, znanje i spoznaja Allaha dž.š. poznavanje (istinske) spoznaje!

ilmul-jekīn, uvjerenje na osnovu predaje;

ilmu tābiun bil-ma`lūm, znanje koje slijedi iz poznatog;

imāmān, dva imama, dvije osobe; jedna od njih na desnoj strani kutba - ona bdije nad duhovnim, nevidljivim svijetom, a druga na lijevoj strani kutba i ona bdije nad vidljivim svijetom; Imam koji bdije nad svijetom materije (mulk), je veći od imama koji bdije nad nevidljivim svijetom (melekūt);

imān, islamsko vjerovanje; Tri su vrste: taklidi

(oponašanje), istidlālī (dokazivanje) i tahkīkī (istinski imān),

imena Božja u mekāmima, to su: Lā ilāhe illallāh - "Nema stvoritelja osim Allaha" (tevhid-i efāl); Allah - ime Allah okuplja sva imena (tevhid-i sifat); Hū - gajb-i mutlak (tevhid-i Zāt); Hakk - Hakk vidljivi i Hakk nevidljivi (mekĀām-i džem`); Hajj - Hakk nevidljiv i halk vidljiv (hadretul - džem`); Kajjūm - postojanje svake stvari kroz postojanje Allaha dž.š. (džem` ul-džem`); Kahhār (ehadijetul-džem`), jedinost;

Imtihān, ispitivanje srca prijatelja (evlija) sa raznim iskušenjima od Allaha dž.š.

Ināba, program učenja koji se dobije od šejha prilikom pristupa tarikatu;

ināber, ljudi koji su zamijenili svoje ranije stanje jednim novim stanjem;

inājet, pomoć i ljubav od Boga, ljubav koja se postiže kao nagrada za izvršavanje Božjih naredbi;

Inferede Muhammed, Muhammed je jedini kroz koga se manifestira Božije ime el-Džāmi` koje okuplja sva imena;

Inne ilā Rabbiker-rudž`ā, povratak Bogu ("uistinu je povratak tvome Gospodaru");

insān, stablo moći; Čovjek je u svijetu slika postao, a u svijetu znanja je oduvijek; Čovjek je stvoren u svijetu vidljivog, a u svijetu znanja je oduvijek postojao;

Insān-i hajvān, (čovjek kao životinja), neznalica koji nije ni korak kročio u spoznaji Allaha dž.š.

insān-i kāmīl (potpuni čovjek) najcjelovitiji uzorak

**okupljanja i pravednog raspoređivanja između
pojava manifestiranja raznih imena**, atributa i
djelatnosti Božjeg bića i pojava manifestiranja Božjeg
Bića; Čovjek je savršen uzorak za te manifestacije; On je
ogledalo na kome se pokazuje mehanizam robovanja i
gospodarenja; Posljednji insāni kāmīl zvaće se Mahmud;

insān-i nākis (manjkav čovjek), vidi jednost svojstva i
jednost djela (tevhid-i sifāt i tevhid-i ef'āl) ali nije
dostigao jednost Bića (tevhid-i Zāt);

insijjet, najprijatnije drugovanje sa zikrom i učenje
Kur'ana;

intibāh, upozorenje, dizanje aljkavosti, nemarnosti sa
srca;

intisāb, pristupanje jednom tarikatu, (učlanjenje,
pripadnost);

inziādž, pokreti srca u stanju ljubavne zanesenosti,
djelovanje vaza i zikra na mu'minovo srce, pokret srca
pod uticajem slušanja uputa i vaza;

irāda, žar od vatre ljubavi u muridovom srcu koja ga
usmjerava prema istinitosti;

irāde, volja, u tarikatskom napredovanju se postepeno
gubi svoja volja i želja te se stapaju u volju Allahovu;

irādet, činiti sve svojom voljom, Allahovo dž.š. svojstvo;

irfān, viši stupanj spoznaje, istinsko znanje;

iršād, upućenost u derviški red, buđenje čovjeka iz
uspavanosti i nemara, osposobljenost derviša za vodiča
drugim ašicima, proces vođenja i odgajanja murida od
strane šejha, muršida;

isbāt, očitovanje postojanja Istinitog; Kad čovjekova

svojstva nestanu pojavi se vječno postojanje Boga;
Suprotno od nefī - nijekanje svojstva čovjek;

isbeajn-i Nūr-i Hakk, dva vida božanskog svjetla, dva Božja svojstva (sifata): Džemāl-ljepota i Dželāl-veličina;
Božja svojstva kahra (nadmoći) i lutf (dobrote);

ism-i 'azam, Božije veliko ime koje okuplja sva druga imena; Kaže se da je to ime Allah jer je to ime Bića koje ima sva Božja svojstva, najviše ime;

ism-i dželāl, vlastito Božije ime Allah koje okuplja sva imena i svojstva Božja;

ism-i ummehāt, majka imena ili esmāul-husnā;

istidād, darovna sposobnost, pripravnost;

istidrādž, natprirodno, sposobnost čovjeka koji nije dobar, kao sihr i vraćanje;

istifāh, izbor čovjekova srca, s tim da je čisto pa da može usvojiti saznanja;

istignā, pri spoznavanju Svemoćnog osjećanje veličine koja je skrivena;

istigrāk, utapanje, nestajanje, ulaženje u more Allahove jednosti;

istilāh, naziv;

istilām, opterećenost tegobama u cilju ispita za sticanje dobrota Božjih; Istinska kibla, prisutna kod namaza srca, veličanstvo Jednosti i ljepota samedijjeta (el-hadretul-ehadije ve džemālus-samedijje);

išāret, ukazivanje na nešto ali ne izravno, već putem simbola;

ištijāk, unutarnja privlačnost muhibba koja vodi prema

voljenom da se sastanu (posjete, i osjete slast u tome);

ittihād, osvjedočenje postojanja Istinitog i Jednog Boga
jer sve stvari postoje pomoću Njega; Zadnja četiri stupnja
tarikata;

ittisāl, čin sjedinjenja;

izunnāme, dobiti ruhsat (dozvolu) za neko učenje;
Pismena dozvola za neko učenje ili neki čin;

J

jakūtetul-bejdā, el-imān, bijeli dragulj;

jekīn, može biti uvjerenje preko znanja i uvjerenja preko gledanja i posmatranja;

jek renk, (jednobožnost), istovjetnost boje (ćullaha u tekijama);

jek renk ve jek dil, jednobožnost i jedno srce;

jekzet, shvatanje Allahovog upozorenja (budnost);

jevmul-āšir, deseti dan u mjesecu;

K

kabd, stezanje (srca), čini par s bast (širenje), stanje strahovanja u srcu, tegoba, nelagodnost izazvana bez svjesne volje, ne nastaje i ne prestaje kad hoćemo;

kabīh, ono što je protivno naredbi, ružno;

kāb-i kavsejn, blizina dva luka (blizu kao dvije očne trepavice), riječi iz sure En-Nedžm, govore o Mi`radžu, a upućuju na šesti stupanj tarikatskog napredovanja (džem`ul-džem`);

kabilijjet, sposobnost nošenja obaveza (tarikata), jedan od uvjeta za primanje u tarikat (drugi je istidād-podobnost);

kadā, presuda, predodređenje iz Božijeg znanja;

kader, izvršenje određenja-kadāa, kako to zahtijeva bit njegove prirode;

kadīm, bespočetnost (vezuje se za Allaha dž.š.);

kāfir, čovjek koji ne priznaje Boga, ne vjeruje, nezahvalnik, nemaran prema Bogu;

kahr, podređenost moći Božjoj;

kalb, srce i u njemu svjetiljka i svjetlo; Ogledalo gdje se pojavljuje ljepota Božja, srce je Božja kuća;

kalem, nauka o detaljima;

kalem-i E`ala, Najviše pero, pero sudbine;

kāmet, podobnost za viši nivo robovanja Bogu;

kāmil, savršen, potpun, zreo, potpun voda, šejh, potpun

čovjek; U tarikatu usavršen evlija koji može biti: insān-i kĀmil koji se usavršio do petog stepena tarikatskog napredovanja (savršeni vođa), koji se usavršio do šestog stepena tarikatskog napredovanja, postao šejh;

karāra, nestanak kolebanja, čvrsta odluka;

kavlul-hukemā, ono što su rekli mudraci;

kavs-i imkān, luk mogućnosti; Drugi pravac Druge određenosti-Teajjun-i sāni; Sve moguće što doživljava bitak, neposredno ili posredno pripada Luku (pravcu) mogućnosti;

kavs-i vudžūb, pravac nužnosti; Prvi pravac (luk, kavs) Druge određenosti-Teajjun-i sāni; Sve što nužno slijedi iz značenja svakog imena za Boje Biće kao Njegova Istina pripada luku nužnosti;

kebddijj, muhibbovo oponašanje (šejha) murida;

kelime-i šisijje, (Šitova osobina), darovi i pokloni od Boga mogu biti od Bića i od imena; Boje dž.š. Biće teče (manifestuje se, pokazuje se) u bićima svega postojećeg, a svojstva u prvim slikaina određenim u svojstvima vanjskih pojava svijeta; Sve postojeće ima utvrđeni bitak u Ezelu (prapočetku), a pojavljuje se u vanjskom svijetu prema potrebi koja to iziskuje;

kelime-i tevhid, riječ jednosti (Božije), izražavanje Allahove jednosti;

kelimetul-Muhammedijje (Muhammedova riječ), Muhammedov mir, Muhammedova istina (Hakikatul-Muhammedijje);

kemāl, čistota svojstva i djela, savršenstvo;

kemālat, potpuna zanesenost u Istinitog;

kemālijjet, potpuna zrelost, savršenstvo, potpuno duhovno savršenstvo;

kenār, naći, susresti Božju tajnu;

kenz-i mahfi, skrivena riznica;

kerāmet, počast koju dobiju neki Božji prijatelji (evlije), kao dokaz ljudima u otkrovenju nekog segmenta tajnog svijeta; Npr; poznavanje tajnih misli i tajnovitih stvari (havātir, mugājebāt), sposobnost prolaženja kroz vodu, kroz vatru i kroz zrak (tajji zemān, tajji mekān); Neke evlije su imale sposobnost da iz mrtvila proživljavaju: Abdul Kādir Gejlāni (mačku), Mula Džami (kokoš), i Bajezid Bistāmi (mrava);

kerrubijān, meleki iz viših sfera;

ke's (čaša), mudra riječ iz koje se ispija piće spoznaje ("vino");

kesret, mnoštvo, suprotno od vahdet (jednost);

kešf, momenti kada Allah nekom otkrije svoje skrivene odredbe i prave istine i slike, otkrovenje tajni iza zastora;

kešf-i ilhāmi, otkrovenje postignuto višim nadahnućem;

kešf-i nazāri, vidna, studiozna otkrovenja;

kešf-i ruhāni, duhovno otkrovenje;

kešf-i šuhdi, osvjedočena otkrovenja srca;

kevn, egzistencija, bivanje, sve što jeste, makrokosmos;

kevn-i džāmi`, bivanje koje sve okuplja, čovjek;

kibur, oholost, gordost, silnost, nadutost;

kimja, zadovoljstvo postojećim i odbacivanje želje za izgubljenim;

kimj-i āvām, zamjena prolaznih stvari vječnim;

kimjā-i havās, čistoća srca od dunjaluka;

Kimjāus-seāde, čistoća duše, "Alkemija sreće", jedno od najpoznatijih Gazalijevih djela;

klisa, životinjski svijet;

kudret (moć), `ilm (znanje), hajāt (ivot), tri svojstva života; U odnosu na stvaranje je naročito važan kudret, u odnosu na znanje važna je pamet, a u odnosu na život važan je Ruh (božanski dio duha u čovjeku);

kullijje, utapanje ljudskih svojstava u Božije postojanje, u skup;

kurb, stanje u srcu kada se osjeća, kao da se gleda, blizina sa Stvoriteljem, unutrašnja bliskost sa Bićm;

kurb-i evvel, v: kurb-i ferāiz, početak bliskosti;

kurb-i ferāiz, obavezno približavanje Allahu dž.š. koje obuhvata tarikatsko napredovanje do četvrtog stepena (džem`);

kurbijjet, približavanje Allahu, postizanje blizine, usavršavanje u tarikatu;

kurb-i nevāfil, približavanje putem nafila Allahu dž.š. to je nastavak usavršavanja u približavanju poslije kurb-i ferāiza; Neobavezno približavanje (nafila) koje nastaje nakon četvrtog stepena tarikatskog napredovanja (džem`);

kurs, mjesto ili stanje zapovjedi ili zabrana, položaj;

kusūd, ispravno kretanje u traženju blizine Boga, ciljanje k Bogu;

kutb, prvak jedne klase evlija, osovina, stožer; Jedna

osoba koja postoji u svakom vremenu, najvrednija kod Boga u to vrijeme; Značenje duše za tijelo je kao značenje kutba za svijet;

kutbijjetul-kubrā, stupanj prvog kutba koji se zove kutb-i aktab (kutb nad kutbovima);

L

lāik, dostojan, prikladan, pristojan;

Lā ilāhe illallh, osim Allaha nema niko drugi dostojan da mu se ibadet čini, zikr prvog stepena: Nema Boga osim Allaha;

lā jezāl, neprestano (odnos Boga i stvorenja);

latīfe, skrivene stvari, fineše (kalb, rūh, sirr, sirru-sirr, hafijj, ahfā) Znaci u srcu o finesama stanja, tanani, precizni znaci razumijevanja, finoće koje se pojave u razboru;

leb, govor, Božja riječ (usta);

leb-i lāl, skriveno darovaje i duhovne slasti;

leb-i šeker, Božja Objava, šećer usne;

leb-i širin, izravna riječ (ilhām), slatke usne;

lejletul-kadr, noć u kojoj derviš doživi osjećaj pripadnost Bogu; To je početak prispijeća derviša na visoki stepen;

Lejse ke mislihi šejun, Ništa nije kao On; Nije moguće spoznavanje Boga, osim negiranjem sličnosti svega postojećeg s Njim, neka je uzvišen; Zato je rečen gornji ajet;

lem jezel, oduvijek (odnosi se samo na Boga);

letāif-i kalb, fineše srca, tajne srca; Ima ih pet: kalb-srce, ruh-duša, sirr-tajna, sirru sirr-tajna tajne, hafijj-skriveno, ahfā-najskrivenije;

letāif-i nūr ve letāif-i zulum, finoće svjetla i tanahnosti tmine;

letdif-i seb`a, sedam finesa, sedam finih veza tijela i duše (tijelo, kalb, rūh, sirr, sirru sirr, hafijj i ahfa);

levāih, pojava svjetla, istina spoznaje u svijesti; Izrazi koji pokazuju stanja kod početnika tarikata u njihovom uzdizanju; To može biti kao svjetlice koje se vide ili naročiti osjećaji skriveni u srcu;

levām, pojava svjetla (nura) u srcu;

levh-i hejūlā, ploča podobnosti i sposobnosti, gdje je ubilježeno koliko jedinka može da nosi i podnosi ono što njegov harf (lik) može podnijeti; Ovaj Levh pripada Allem-i šehādetu vidljivom svijetu, dok Levh-i kader, Levhi kazā i Levh-i nufūs pripadaju Nevidljivom svijetu, Alem-i gajbu; Ova ploča ima funkciju organa u tijelu;

Levh-i kader, ploča sudbine; Stvari koje su upisane u prvoj odredbi ovdje su iskazane i opisane detaljnije; Ova ploča ima još dva imena: Levh-i mahfūz-Čuvana ploča i Nefs-i nātika - Dašak koji govori; Ploča određenja, određenosti; Ova ploča je kao srce;

levh-i kazā, ploča u kojoj je upisano ono što se treba desiti; Ova ploča se zove i Kazā-i sābika - Prva odredba, Akl-i kull - Apsolutna pamet, Akl-i evvel - Prva pamet, Hakikat-i Muhammedijje - Muhammedska suština, Kalemi Ealā - Najviše pero i Ummul-kitab - Matična knjiga; Svih ovih pet naziva odnosi se na prvu odredbu; Ova ploča je kao duša;

levh-i n'ufūs, spisak ljudskih duša; Ovdje su predstavljene kroz količinu, kakvoću i modalitet; Opisano je u sve tri dimenzije; Ovaj spisak ie kao mozak;

levvame, stanje čovjeka u drugom stepenu, duša koja sebe kori;

lezzet, slast koja se osjeti u prispijeću videnju ljepote;

likā, susreti: smrt, proživljenje i Kijāmet;

li meallāhi vaktun, momenat susreta s Bogom;

lisānul-hakk, jezik Istine, savršen čovjek koji je dosegao stupanj istinitosti, insān-i kāmīl;

lubb, suština Božjeg nūra, jezgro pojavnog;

lutf, finoća, dobrota, stupanj ispravnosti;

lutf-i dželīl, uzvišena dobrota, to je ono dobro koje nam Allah dž. š. daje za dobra koja smo mi učinili; '

lutf-i hafījj, skrivena dobrota koju nam Allah dž. š. daje nevidom, poslije našeg lošeg djela umjesto svoj e srdžbe;

LJ

ljekari Istinitog, oni koji poznaju sastav požude, bolest i pokret k djelu;

M

magribuš-šems, pokrivanje, istinsko osposobljavanje, ili prikrivanje duše tijelom, (zalazak sunca);

māh, mjesec, lice;

mahbtibul-kūlūb, miljenik srca (Allah dž.š.);

mahda, mjesto gdje se krije kutb od pojedinaca koji imaju sastanak;

māhijāt, ono što jest i kako jest;

māhiruj, pojava nura, svjetla Božjeg;

mahrem-i esrār, povjerljivi čuvar tajni, pouzdani nosilac tajanstvenosti;

mahtab, pojava ljepote i ljubavi;

mahv, nestajanje čovjeka spram postojanja Božjeg Bića, izgubiti se, nestajanje običnih čovjekovih svojstava;

mahv-i ruhāni, duhovno brisanje;

mahvul-džem` ve mahvul hakikijj, gubljenje mnoštva u jednoći jednosti; Neovisnost od mnoštva, gubljenje subjektiviteta;

mahvul-ubndijjet ve mahvul-ajnil -abd, gubljenje ovisnosti o Bitku (spajanje);

mahzar, mjesto gdje se nešto pojavljuje, izvoriste neke pojave;

majdan, kamenolom, rudnik, preneseno značenje - obilan izvor;

manevijjāt, više spoznaje;

ma'rifet, poznavanje, spoznaja Allaha dž.š.

ma'rifet akli, spoznaja Allaha dž.š. stečena razmišljanjem;

ma'rifet nazari, spoznaja Allaha dž.š. stečena duhovnim usavršavanjem i vidovitošću;

ma'rifet šuhūdī, spoznaja Allaha dž.š. stečena duhovnim osvjedočenjem;

ma`rifetullāh, čista spoznaja Allaha dis;

mā sivā, sve osim Allaha dž.š.

ma`stim, bezgrešan, nevin, ma'sumi su bili 14 nepravedno ubijenih potomaka ehl-i bejta;

ma`štik, Voljeni, Istiniti Stvoritelj, Allah dž; š;

ma`štikul-ervāh, u kog su duše zaljubljene, Ljubljeni;

Matlebul-esmā, što iziskuje imena, nazive imenovanog;

mā zāgal besaru, Muhammedovo a.s. stanje pred Bogom na Mi`radžu, (kad nije pogled skrenuo);

meānit-tesavvuf, tesavvufsko značenje;

mebādi-i erbea, četiri principa: šeriat, tarikat, hakikat, ma'rifet;

medžāz, preneseno značenje proživljena; Proživjeti uspavanom čovjeku srce; uspavan čovjek je

ravan mrtvacu; Na ovaj način može proživljavati onaj savršeni voda, učitelj koji posjeduje Isaova duha, znanja i spoznaje;

medžmeul-bahrejn, sastav dva mora;

medžžūb, osoba koju je Allah odabrao i koja bez bola,

truda i muke, bude dovedena do svih stupnjeva tarikatskog napredovanja, i postaje osposobljena za privlačenje;

medžžūbu murīd, privučenost, snaga koja privlači murida;

mefātihul-gajb, ključevi nepoznatog;

mehabbet, istinska ljubav;

mehabbet-i ilāhijje, sredstvo saznanja, naginjanje duše prema nečemu čime je spoznala, božanska ljubav, ljubav prema Božanstvu;

mehabbetullāh, ljubav prema Allahu dž.š.

mehale, okititi se savršenim svoj stvima;

mehenk, mjerilo kojim se nešto utvrđuje, jezički kamen kojim se utvrđuje;

mekām, stupanj koji postigne murid izvršavajući obaveze kojim je zadužen; stupanj koji postigne derviš i vladanje po tome; stupanj gdje stvari teku potpuno kako treba;

mekāmāt, v: ahvāl, stupnjevi uzdizanja i vraćanja;

mekāmāt-i sūfijjet-i seb'a, sedam sufijskih stupnjeva;

mekāmāt-i tevhid, stupnjevi jedinosti (tevhida), prva tri stupnja;

mekām dāveta, stupanj u kome se od Allaha dž.š. dobiva dozvola da se može pozivati u vjeru putem nadahnuća;

mekām-i bešerijjet, ljudska sklonost, stupanj ljudskosti;

mekām-i džezbe, v: džem`, hadretul-džem`, džem`ul-džem`!

mekām-i ehadijjet, sedmi stupanj, v: seyr anillāh, ehadijjetul-džem`;

mekām-i el-ednā, stepen najveće blizine;

mekāmi i`tinā, mjesto, stepen potpunog oslona;

mekāmi ittihāda, četiri mekāma: džem', hadretul-džem', džem'ul-džem`, ehadijjetul-džem`;

mekāmi melekā, Arš-Isrāfil; Kurs Mikāil; felek-i atlās-Azrāil; feleki mukevkeb-Džebrāil; Ove mekāme zauzimaju ova imena: Muhīt (Isrāfil), Šekūr (Mikāil), Ganiij (Azrāil), Kadīr (Džebrāil);

mekāmi sulūka, utapanje djelovanja, utapanje osobina, utapanje bića;

mekāmi u tarikatu, zovu se još i tevhid mekāmāti, saznaju se preko imena i pozivaju se po njima, ima ih sedam;

mekāmi ulūhijjeta, stepen prestanka želje da se dokuči Allah dž.š. pojava božanskih svojstava;

mekāmi vilājeta, siddikijjāt i kurbet, iskrenost i bliskost, stupnjevi prijateljevanja s Allahom dž.š.

mekāmul-ferk, stupanj razlikovanja između jednog i mnoštva;

mejhdna, duhovni svijet, mjesto na kom se ispija piće spoznaje, ljubavi i približavanja Allahu dž.š. može biti tekija;

mekāsīd (jed; maksad), cilj, namjera;

mekteb-i irfān, škola spoznaje;

mekteb-i medresa, škola;

mekteb-i sibjān, škola za djecu;

melāmā, stanje kada derviš kori sam sebe, kada vidi svoju bezvrijednost u odnosu na Absoluta; (Melamijski tarikat);

melāmet, ispijanje iskrenosti uživajući zikr srca (zikr kalbī), a ostvaruje se Istinom; Ne može se prikazati i spoznati ako nema iskrenosti u srcu;

meldže, mjesto spasenja, izbavljenja, kad se srce nada ostvarenju želje;

Melekūt, nevidljivi svijet;

menāzil-i tevhid, konačišta Jednosti, stanice Jednosti;

mendže'e, kad srce nade spas od nepritika i tegobe;

menfez, otvor;

merām, namjera, svrha, želja, volja;

merātib-i kullije, opći stupnjevi, 1; Biće jednosti, 2; božansko gospodstvo, 3; Duhovi jednosti, 4; Duše djelanja, svijet pojavnog, svijet duhovnog, 5; svijet materije i svijet uvjerenja, 6; bitak postojanja svega (savršeni čovjek);

merātib-i ginā, stupnjevi božatstva;

merātib-i ilāhije, božanski stupnjevi, ima ih 28, Nūr-i Muhammed, Nefs-i kull, Tabiat, Hejūlā, Džism-i kull, Šekl-i kull, arš, kurs, sedam nebesa;

merātib-i muršid, stupnjevi šejhova, voda;

mertib-i nefis, stupnjevi duše-nefsa: tabīat (priroda), nefis (život i nagoni), rūh (duh), kalb (srce), sirr (tajna), hafijj (skriveno), ahfā (još skrivenije);

**merātib-i rudžu`**, stanje vraćanja uzdignutog derviša (irdž'i, šejh-i merdžu`) vraćanje u život kao vode, šejh;

merātīb-i tahāret, stupnjevi čistoće, tri čišćenja: vanjsko - vodom, šeriat; nutarnje - tevbom i odgajanjem; tarikat, (ovo ima sedam stupnjeva);

merdijjet, stanje derviša šestog stepena, kad je Allah s njim zadovoljan;

merd-i mahdžūb, onaj koji gleda u vanjštinu i formu, a ne gleda u suštinske osobine, (čovjek vanjštine, forme, formalist);

mertebe, rang, položaj, stupanj;

mertebe-i ehadijjet, stupanj jedinstva, (bekā billāh), vahdijjet, rubūbijjet; Vječnost s Allahom dž.š. jedinstvo, karakteristika gospodara;

mertebe-i ervāh, stupanj duša, mertebe-i gaflet, stupanj uspavanosti, nemarnosti (sram Stvoritelja);

mertebe-i hajvān, živo stvorenje koje govori;

mertebe-i huvijjet, stupanj na ime Hū, (On); Najuzvišeniji stupanj, nema višeg stupnja od njega; To je stupanj koji se ne osvrće ni na kakvo mnoštvo; Hū tj; huvijjet, je gajb-i mutlak, (opća skrivenost), čisto biće (Zāt-i Baht), ehadijjetul-ajn (jedinost osnove);

mertebe-i insān, stupanj ljudskog bića, svaka osoba koja ima svoj identitet kad dode iz nevidljivog svijeta na vidljivi, osjetilni svijet i spozna štošta o sebi, ubraja se u ljude i pripada ovoj grupi;

mertebe-i ulūhijjet, stupanj božanskog, ime Allah, obuhvata sve mnogobrojnosti znanja i vanjskih pojava, a i stapanje ovog svega; On obuhvata svako postojanje i sve stvoreno, ovosvjetsko i onosvjetsko, i sva imena i svojstva; Stupanj božanskog se podrazumijeva u stupnju imena Hū;

mertebe-i vahdet, stepen Jednoće, stanje kad čovjek vodi računa o Jedinom Gospodaru, Allahu dž.š.

mešjihus-sūfijje, sufijski šejhovi, učitelji su oni koji dodu do visokog stepena kurb-i nevāfila (stepena do kojeg se dode obavljanjem nāfila); za ovakve Allah kaže da su njegov sluh i vid;

mešvere, dogovaranje na stupnju promjena;

mevlā, Vlasnik, Gospodar, el-Hakk, Rabb;

mevt, smrt;

mevt-i ahmer, crvena smrt, suprotstavljanje nefsu;

mevt-i ebjed, bijela smrt, glad;

miahātul gajb, spoznaje i saznanja tajnog mjesta dobivena iz Božjih imena;

mihir bāni, svojstva milosti (sifāt-i rahmānijje);

miskīn, nevoljnik, siromašak, nemoćnik; Po tesavvufskom učenju onaj koji je svoje "Ja" dao elHakku i spasio se od zamišljenog postojanja;

muāmelāt, postupanja, djelanja, funkcioniranja, praksa;

muammā, zagonetno;

mubājea, saglasnost u poslušnosti, prisega;

mubājea bej`at, Božja potvrda u ruci derviša;

mudrikāt-i hamse, pet načina saznanja: osjet, mašta, pamćenje, aktivnost, razumijevanje;

mudžāhede, borba sa tjelesnim prohtjevima, i suprotstavljanje tjelesnim željama;

mudžāhede-i Muhammedijje, nastojanje da se na način Muhammeda a.s. savladaju propisi; propisi i vladanje po

naučenom, 2; truditi se da se nauče tarikatske tajne, a to je zikr dāim (stalni zikr), jer se nemar (gaflet) odstranjuje zikr dāimom, 3; tajne hakikata, što znači posmatrati ljepote Jednosti (mušāhede);

muflis, onaj čovjek koji je materijalno i inače sasvim propao; U tarikatu, muflis je onaj čovjek koji se bavi tarikatom ali bez iskrenosti tako da je cio njegov trud uzaludan i on nema nimalo duhovnog kapitala;

mugajjebāt, tajnovite stvari;

muhabbet, (mehabbet), ljubav, prijateljski razgovori, ljubav prema Ehl-i bejtu, ljubav koja seže u ljudskim razmjerama - bliska, prijateljska;

muhādare, prisutnost srca, osjet kod čovjeka kao da razgovara sa Gospodarom; Primanje srca kao da ono razgovara sa predmetima koji gledaju; Trajnost razmišljanja, prisutnost srca u svijetu tajnog;

muhādese, razgovor Istinitog sa osobama koje su ga spoznale;

muhakkik, onaj koji izvršava mnogo molitvi, ali se pri tome ne žali nikome i to mu ne predstavlja teškoću; Čovjek koji iznosi i preživljava samo istine;

mehalle, postizanje svojstava osobe koja ide do savršenstva spoznaje Allaha dž.š.

Muhammed-i mešreb, zbir sposobnosti koje čovjek nosi u sebi idući Poslanikovim stopama, Muhammed a.s. kao česma;

Muhammedove prednosti i kerāmeti, Prvi poslanik koji je stvoren od nūra, jer se u kitabima kaže da je bio Poslanik kada je Adem bio između duše i tijela, tj; nije bio rođen; On je prvi od kojeg je uzet misāk-obaveza;

Muhammedovo postojanje (vudžūd), trojako: 1; vudžūd-i nurāni - sjaj nūra, postojanje kroz svjetlost, 2; vudžūd-i misāli- zamišljeno, 3; vudžūd-i unsūri - fizička egzistencija;

muhāseba, stepen uzdignuća kad ljudi sami sebe pozivaju na odgovornost i polaganje računa; Četvrti od deset uzdignuća po kojim su ljudi poredani; Najviši stepen je vilājet (prvi stepen do Imama-kutba), a najniži stepen je sačinjen od ljudi koji su tevbu učinili;

muhdis, (muhdes), što se pojavi ili kasnije bude;

muhibb, prvi stepen zaljubljenosti; Osoba koja ima osjećaj privrženosti tarikatu, ali mu iz objektivnih razloga, još nije pristupila;

muhikk, poniranje, utapanje čovjeka u tkivo istinitosti, nestajanje ličnosti u opstojanju Istinitog;

muhlis i muvehhid, iskreni i uvjeren;

mūj, tajnost imena, svojstva Bića jednosti;

mūj-i mejān, tajne tarikata;

mukallid, osoba koja sve svoje hizmete (službe, usluge) uobražava, želi da mu se vidi svako njegovo dobro djelo i da mu se prizna; Onaj koji nekoga oponaša, a u stvarnosti nije takav; Čovjek koji oponaša istine i čiji je govor jedva odjek, eho istinitog govora;

mukarrebīn, skupina ljudi posve bliskih Bogu;

mukāšefe, otkrivanje, gledanje srcem i posmatranje dokaza; zapanjenost u spoznaji Veličanstva Božijeg;

muktedija, član tarikata, početnik, derviš drugog stepena tarikatskog napredovanja, nefs-i levvāme;

mulhime, stanje derviša trećeg stupnja tarikatskog

napredovanja, nadahnuti, nefs-i mulhime;

mulk, vidljivi svijet, svijet materije (ālem-i mulk);

mu'min-billāh, osvjedočeni pravovjernik, koji vjeruje i čvrsto zna da je Allah dž.š. jedan i da je Muhammed a.s. Njegov rob i Poslanik;

mumkinul-vudžūd, mogućnost ali ne i nužnost nekog egzistiranja, akcident;

munādžāt, razgovor s Allahom dž.š. religiozna pjesma posvećena Bogu, obično 1; pjesma u Divanu; Obraćanje Bogu dž.š.

mundžā, postići spas od nesreće;

munkir, koji poriče i niječe, koji ne priznaje Istinu i ne vjeruje, koji niječe tarikat;

muntehī, pripadnik tarikata u završnom stupnju, derviš četvrtog stupnja tarikatskog napredovanja, nefs-i mutmeinne, smirena,

munesib, član ili pripadnik - duhovno dijete tarikata (muhibb i murid);

murād, stizanje cilju, ostvarenje želje, podvrgavanje svoje volje Allahovoj, približavanje tj; spoznaja Rabba;

murāiluk, dvoličnost, licemjernost, osoba koja se izdaje za iskreno pobožna čovjeka, a u stvari nije iskreno pobožan;

murākaba, osjet i saznanje srca koliko je blizu Allahu dž.š. Postoje tri stepena murākabe: 1; na svakom mjestu i u svako doba derviš zna da je Allah prisutan, 2; derviš sve zaboravi u spoznaji Allaha dž.š. Postojao svijet ili ne, njemu je svejedno, 3; derviš ništa ne čini svojom voljom, okrenut je samo Allahu i čeka naredbe; Ništa ne traži,

samo očekuje; Murakāba je visokoumna, srčana i duhovna stvar u kojoj derviš gleda u slike koje mu Allah dž.š. pokazuje;

murākabe-i ef'āl, promatranje djela;

murākabe-i ehadijjet, promatranje Jednoće;

murākabe-i kelām, promatranje govora;

murākabe-i meijjet, promatranje zajedništva;

murākabe-i vudžūd, promatranje postojanja;

murākabe, povezivanje čovjeka sa Stvoriteljem u svim stvarima;

murīd, koji se spasio od svojih želja, obveznik tarikata i svog šejha, ogoljen od svoje volje (predan Božjim propisima), pripadnik tarikata sa zakletvom;

murīd-i muhakkak, istinski (stvarni) murid;

murīd-i sādik, istinski, iskreni murid;

murīdove merdevine, stepenice, muršid, šejh, upućivač, vođa, koji uvodi čovjeka u tesavvufske tajne, pokazivač pravog puta, šejh sa diplomom; Muršid treba da ima dvanaest svojstava, a to su: dva Božja, pokrivanje mana i opraštanje (Settār i Gaffār), dva Poslanikova - milosrđe i drugarstvo, dva Ebu Bekrova - istinoljubivost i iskrenost, dva Omerova - striktna pravičnost u primjeni zapovjedi i zabrana

dva Osmanova - darežljivost i stid, i dva Alijina - znanje i junaštvo (Abdul Kādir Gejlāni);

muršid-i mukemmel, usavršeni poslušnik, učenik (stručnjak, specijalista);

musāade, dozvoljeno;

musāmere, govor koji osjete znalci, ārifī, govor Istinitog sa znalcima iz svijeta nepoznatog, tajnog;

musebbibul-esbāb, pokretač svih uzroka, Allah dž.š.

musemmā, što označava, znači ime;

mushaf-i nātik, "Mushaf koji govori" je čovjek ispunjen ljubavlju prema Allahu dž.š.

mustafijjīn, izabrani;

mustekim, na pravom putu;

mušāheda, jasno nešto očima vidjeti, vidjeti svijet el-Hakka, posmatrati i doživljavati, osvjedočenje i doživljavanje Istinitog svijeta Allaha dž.š.

muškiletul-iblis, zamršenost iblisa, ima ih koji kažu da je iblis bio učitelj meleka (To je neistina; Zar može neposlušnik biti učitelj melekima?!) Starješina meleka je Džebrāil; On je prvi učinio, sedždu Ademu a.s.

mutālāt, upute Istinitog onima koji spoznaju Boga povodom njihovih pitanja koja se odnose na zbivanja u svijetu (svemiru);

matesavvif, tesavvufski učenjak, upućen i vješt čovjek u tesav,

vufskom učenju;

mutlak-i guzellik, izvorna ljepota, apsolutna ljepota;

mutmeinne, smirenost;

mutmeinnul-vudžūd, sigurnost postojanja egzistencije, tj; potpuno postojanje;

mutrib, koji doziva;

muttekije, ljudi koji su odbacili niske pobude i okitili se lijepim osobinama, pa su dobili otkrovenja; Oni su

prethodno dobro činili, pa im je Allah dao stanje kao da im se On pojavio;

muvehhidīn, oni koji su uvjereni, uronioci u Jednoću Božju;

N

nāhiden, božanska pojavnost;

nakl, prenošenje, znanje nastalo slušanjem drugih;

nāl ve zār, tražiti što voliš, traženje dragog;

namāz-i nākis (nepotpun namaz), to je namaz bez prisutnosti srca;

namāz poslanikā i evlija, to je namaz srca, stalni namaz, jer srce ne spava i ne umire i ono je zauzeto Rabbom u snu i na javi; "Poslanici i evlije klanjaju u svojim grobovima - kaburima, kao što klanjaju u svojim kućama", (hadis) tj; zauzeti su Allahom i razgovorom s Njim životom srca;

namāz tarikata, v: tarikatski namaz;

nāsūt, ljudska dimenzija čovjeka;

nāt, hvaljenje, pohvala u poeziji pohvalna pjesma posvećena Muhammedu a.s. (nāt-i šerif);

nāz, davanje snage srcu;

nedžv, skrivanje nepravilnosti od drugih ljudi;

nefes, otkucaji srca, dahovi;

nefesur-rahmān, pojava Božijeg imena "Milostivi";

nefesur-rahmānijj, Milostivi dahovi, prirodnost;

nefh, pojava svojstva u djelu;

nefhā-i rāh, udahnjivanje duše u tijelo;

nefs, nestajanje, iščezavanje, nefis, skup prohtjeva kroz

koje teče život; Pored prohtjeva nefs ponekad znači i dušu, što se vidi iz kur'anskog ajeta: Kullu nefsin zāikatul-mevt - Svaka će duša okusiti smrt; Duša je pojava biti pred umnom spoznajom, a duh (Rūh) je bit u čovjeku; Spoznaje nevidljivog idu preko srca, a spoznaje vidljivog mogu se ostvariti i preko osjetila; U oba slučaja prisutan je i akl (intelekt, razum, svijest); Nefs se po tesavvufu dijeli na sedam stupnjeva: nefs-i emmare (duša sklona zlu), nefs-i levvāme (duša koja sebe kori), nefs-i mulhime (od Allaha nadahnuta duša koja se čisti, usavršava), nefs-i mutmeinne (smirena duša)

nefs-i rādijje (duša koja je zadovoljna), nefs-i merdijje (duša sa kojom je Allah zadovoljan) i nefs-i kāmile (sāfije), (usavršena čista duša);

nefs-i emmāre, duša sklona zlu, prvi stepen duhovnog uzdizanja; Nestajanje ljudskog djelovanja u Božjem djelu;

nefs-i kāmile (sāfije), usavršena, čista duša; Sedmi stupanj duhovnog uzdizanja, ehadijjetul džem'; Osjetiti postojanje Boga iza vlastitog nestanka;

nefs-i levvāme, duša koja sama sebe kori; Drugi stupanj duhovnog uzdizanja, tevhiḍus-sifat; Nestajanje ljudskih atributa u Božjim atributima;

nefs-i merdijje, duša s kojom je Bog zadovoljan; Šesti stepen duhovnog uzdizanja, džem`ul-džem`; Vidjeti postojanje i Boga i sebe zajedno;

nefs-i mulhimme, nadahnuta duša; Treći stupanj duhovnog uzdizanja, tevhiḍuz-Zāt, nestajanje ljudskog bića (ličnosti) u Božijem biću;

nefs-i mutmeinne, smirena duša; Četvrti stupanj

duhovnog uzdizanja; Osjetiti postojanje Boga prije sopstvenog;

nefs-i nātika, govor, osjećaj, duša koja govori;

nefs-i rādijje, zadovoljna duša; Peti stupanj duhovnog uzdizanja, hadretul-džem`; Osjetiti postojanje sebe prije Boga;

nesīm, dar i trajna pomoć od Boga;

nesīm-i sahargān, stupanj razlučivanja, odvajanja i približavanja;

nevkes, pojava aška;

nevrōz, stupanj razlučivanja, božanstvena pojava, praznik;

nikāh (upijanje), svadba, vjenčanje, spajanje, najveće dospjeće (vuslet); To je slično Allahovom dž.š. usmjeravanju prema onom što je stvorio, uobličio i na što djeluje; Upijanje Božanskog djelovanja u svijetu formi;

nikāhāt-i hamse, pet vjenčanja, duhovnost, duševnost;

nisbe, obaveza stupiti u tarikat; v: intisāb;

niseb-i aslijje, glavni odnos, osnovna veza sa Bićem; Neosvjetljena strana Prve određenosti-Teajjun-i evvel (naličje);

(en) nudžebā, vrsta (grupa) evlija;

(en) nukabā, evlije, sluge drugog stupnja tarikatskog napredovanja;

nukta-i besita, ravna tačka;

nun, cjelokupno znanje;

nūr, svjetlost, jasnost, ljepota, bistrina, svježina; jedno od Allahovih dž.š. lijepih imena; Kur'anski ajet da je

Allah dz;š; mir nebesa i Zemlje; Pojava znakova i ljepote
u srcu Bogu bliskih ljudi;

nūr-i Muhammed (nūrun - Muhammedijjun),
Muhammedovo svjetlo, prvu Mo je Allah dž.š. stvorio;
Muhammedova riječ, Muhammedova istina tj;
Muhammed a.s.

nūrul-envār, Svjetlo nad svjetlima, jedan od naziva za
nūr-i Muhammedi;

nūru-nūr, Uzvišeni Bog;

nusha-i eazam, najveći primjerak, čovjek;

P

pādiš-i ruhnišin, mjesto ili velikodostojnik oko kog se skupljaju duše;

pākibāz, iskreno okrenut Bogu (iskreni, stvarni āšik);

pet latifā, srce, duša, tajna, skriveno, tajanstveno;

pet tmina, zemlja, voda, vatra, strast i nefis;

pīr, starješina, duhovni vođa muslimana, vođa jednog derviškog reda, osnivač derviškog usulskog reda, šejh; Ima 12 pirova; v: kāmīl;

plavi nūr (ezrek), svjetlo vezano za dervise prvog stupnja tarikatskog napredovanja;

post tarikata, sačuvati sve svoje djelove od harama, zabrana i pokuđenih stvari; "Postać ima dva veselja: veselje kod iftara i veselje kod ulaska u džennet i susret sa Allahom dž.š.

pula, mala, jeftina stvar, najmanji metalni novac;

putovanja, ima ih pet: 1; ilallāh (prema Allahu) jednost djelovanja, jednost svojstava i jednost bića (tevhid-i eḥḥāl, tevhid-i siḥāt, tevhid-i zāt); 2; billāh-džem` (putovanje za spoznajom Allaha dž.š.) 3; fillāh-hadretul-džem` (putovanje u jednoću bića) 4; meallāh -džem`ul-džem` i 5; `anillāh ehadijetul džem' (jednoća skupa)

R

rābita, srčana spona sa Allahom dž.š. veza sa šejhom;

rādiije, stanje derviša petog stupnja tarikatskog napredovanja, duša zadovoljna;

ragbet, želja duše za nagradom, želja srca za Istinom (hakikat), želja sirra za Istinom (el-Hakk);

raks, posebno kretanje, ples u zikru stojeći (semā zikr);

redžā, potreba srca da postiže što voli, nada;

reften, uzdignuće, uzdizanje iznad svijeta ljudi svijetu duša;

rehbe, presuda istinske ljubavi u molitvama i zabranama umišljenosti u odanosti Bogu;

rehber, vodič u tarikatu, pokazivač puta, osoba preko koje se pristupa šejhu i derviškim obredima, veza između derviša i šejha;

rehber-i zākir-baša, osoba koja ima usmenu dozvolu (izun) za obavljanje zajedničkog zikra;

rehjhān, oplemenjivanjem dostići stanje blaženosti;

rein, zastor u srcu koji se može dići samo čvrstim vjerovanjem;

remš, kabur, kaburska zemlja;

rend, pojavljivanje neželjnog;

resm, karakteristika koja se pokazuje u sadašnjosti i budućnosti prema onom što je suđeno u (ezelu), prapostojanju;

revh, osebnostna pojava u srcu, raspoloženje koje dolazi iz nevidljivog svijeta;

revh-i 'azam, (rūh-i 'azam) pojava blizine Božjeg Bića u čovječijoj duši, najveće unutarnje raspoloženje;

ridā, zadovoljstvo, privola, privoliti se Allahovoj odredbi pa bilo to dobro ili zlo, bol ili patnja;

ridžāl-i hakikat, ljudi istine, koji zastupaju istine, koji zastupaju Istinu;

ridžālullāh, Allahovi ljudi, evlije;

rijāda, samoodricanje u poboljšanju odgoja;

rijādāt, (dijeta), režim i ponašanje;

rin, zastor;

rindī, murid koji usmjeri svoje gledanje prema Istinitom;

risāla, poslanica, naziv za kraća ili duža djela, u islamskoj književnosti, pa tako i u tesavvufskoj književnosti;

roze, presjecanje veza;

rubūbijjet, Allahova dž.š. osobina koja govori da je On apsolutni Gospodar, uvijek i svugdje;

rudž`at, povratak iz svijeta duša u svijet ljudi;

rūh, racionalna duša, duh, bit u čovjeku; U odnosu na čovjeka je relativan, slično suncu i prozorima; Kad se rodi sunce ono ulazi na svaki prozor, to je svjetlo sa sunca na nebu; Allahov rūh je opći (apsolutan); Ovaj svijet dahom toga rūha našao je život, ljudi su postali živi;

rūh i nefs, visoki svijet duha i niski svijet duše;

ruhāni, duhovni, pripadnost duhovnosti, nematerijalni;

ruhānijjet, duhovno stanje dobrih, duhovnost, traženje naklonosti od evlija; Pojava Božije prisutnosti na licima znalaca;

ruhba, strah od ostvarivanja obećanog upozorenja, skriveni strah od preokretanja, kršenja znanja i strah od realizacije onog što je već presuđeno;

rūh-i akl, um i razum, kojim se shvaća i kad se ne vidi i ne osjeća; Duh razuma kojim se shvaća a da se i ne vidi i ne osjeti nekim drugim osjetilom, intuitivno;

rūh-i fikr, pamet stečena dubljim razmišljanjem i zapažanjem;

rūh-i hajālī, misaona pamet, dolazi do izražaja nakon što se upamte refleksi osjetilne pameti; Ovo je viši stepen pameti; U početku ona je zaostala, a kasnije ona se razvija;

rūh-i hajvānī, životinjski duh, duh mašte, ono što se iz nutrine srca čovjekovog pojavljuje i prolazi kroz ovo tijelo,

rūh-i ilāhi, plemeniti Božanski dio duše;

rūh-i insānī, finesa duše, veza duše sa višim svijetom gdje pamet ostaje zapanjena, ljudski duh;

rūh-i kudsī, specijalna, nematerijalna, duhovno-svetačka pamet, darovana od Boga evlijama i drugim duhovnim velikanima, ona dolazi kao svjetlo iz nevidljivog svijeta; Ova pamet ima dva krila: jedno krilo je snaga znanja, a drugo snaga rada i primjene znanja;

rūh-i šād olsun, neka mu je rūh zadovoljan i rasvjetljen; Izgovara se kao zahvala sa poštovanjem, kad se spomene ime islamskih duhovnih velikana;

rūh-i ulvī i rūh-i suflī, ako je rūh niski (suflī) zove se nefš, a ako je visoki (ulvī) zove se rūh, rūhul-ervāh, duša nad dušama, jedan od naziva za rūh-i Muhammed;

ruhsa, dopušteno;

ru'je, predočenje oku ili gledanje okom ovosvjetskih ili onosvjetskih stvari; Viđenja sebe, viđenje svojstava i viđenje djelovanja; što se vidi (okom) a ne srcem;

S

sāba, božanske pojave;

sābikin, koji su pretekli;

sabur, podnošljivost, strpljivost, strpljenje, podnositi nevolje i muke u životu u ime Allaha dž.š.

Jedno od Allahovih imena;

sāfd, čistoća, bistrina, čistoća srca;

sāfun-nazar, pogled bez strasti, čist i bistar pogled dohrih ljudi koji darežljivošću napajaju srca;

safar, srce koje je usmjereno Allahu dž.š. u trenutku zikra;

sāhibur-re'j, kutb, onaj ko ima moć rasuđivanja i vida iznad ostalih ili čovjek koji je sposoban da zdravo misli; To je velikan kome treba biti pokoran i poslušan; Imami Ebu Hanife je veliki pobornik re'ja, a i sam je sahiburre'j;

sāhil-i bešerijje, izlazak čovjeka na obalu iz mora osame da zove i priziva na put spoznaje Istinitog;

sahv, postojanost svojstava ruhanijeta pod djelovanjima Božanstva; Vraćanje (čovječije) svijesti poslije odsutnosti jakim faktorom koji djeluje na srce; Bistrina, potpuna razumnost nekog doživljaja kao dara;

saīd, pojava božanske snage;

saīk, potpuno utapanje u kojem se pokazuje Božanstvenost;

sākī, koji napija (vaiz, učitelj, šejh);

sākū, pjevanje kod pojave Istine (džezba);

salāt, mjesto osvjedočenja i dospijeća istinitosti iz Istine;

sālik, mn; sālikūn, onaj koji je pretekao druge u bliskosti Bogu (mukarreb);

sar-bān, voditelj na putu Istini, muršid;

sastav svijeta, kada je uzvišeni Allah iz ništavila ('adem) stvorio postojanje, prvo se pokazao sjaj svjetla ehadijjeta - nūr-i Muhammed - Muhammedovo svjetlo; Svijet ima vanjštinu i nutrinu;

seāde, zov iz ezela (prapostojanja), praiskonska, sreća;

seb'a-i enfus, sedam nefsova; Naziv jednog od mekāma, stupnjeva tarikata;

sebeb-i zendž, ālem-i ledun, svijet;

sebze, vrelo spoznaje;

sebz, opća savršenost, zelenilo;

sedžāde, kretanje ka skrivenom svjetlucanju, mjesto obavljanja sedžde;

sedžda Ādemu, namjera sedžde Ādemu je sedžda Rabbu, el-Hakku, i Adem je mazhar-i Zāt; Na njemu se odražava Biće Allahovo sa sifatima;

sefeh, izostaviti zapovjedi, kršiti zapovjedi;

sefer, približavanje srca el-Hakku zikrom; Na ovaj put kreće srce koje je gluho i slijepo pa ne čuje i ne vidi el-Hakka; Putovanje, put (hod) od srca prema Istini; Postoje četiri puta (sefera); Sefer označava duže, trajnije putovanje;

sefer-i evvel, prvi put, sastoji se iz di zanja zastora mnoštva sa Jednoće Bića; To je put prema Bogu - seyr

ilallāh; Iz konačišta nefsa dostizanje ufuk-i mubin - posljednji stupanj srca; Traje od prapočetka do susreta s tarikatom;

sefer-i rābi`, četvrto putovanje; Spustiti se od el-Hakka među halk svijet; To je hod Allahu, stupanj bekā ba'del fenā, što znači trajnost poslije utapanja;

sefer-i sālis, treći put, preći veze i sprege i uspjeti se do stepena `ajnul-džem', ili hadret-i ehadijet, tj; do značenja Jedan; To je stepen vilājeta (evlije), funkcija muršida;

sefer-i sānī, drugo putovanje, drugi korak; Dizanje zastora Jednoće (ukazivanje) sa pojavom mnoštva; To je seyr fillh; To je prihvatanje, upijanje Božjih sifata i gledanje u ostvarenje značenja Božjih imena; To je posmatranje Istine Boga sredstvima Istine, do stepena ufuk-i e'ala, što je završetak značenja Vāhid; Hod za muršidom;

sefidī, jednobojnost, bjelina;

sehk, otkucaj;

sejl, snažno stanje srca, val;

sekīne, osjećaj koji nastaje kad nadolazi smirenje;

sekr, odsutnost koja nastaje djelovanjem nekog faktora na srce; Otići od sebe tj; izgubiti se, nestati preko pojave koja dode; Opijenost od nekih doživljaja;

sekreš, ono što se ne želi i neće;

sekr-i ruhāni, duhovna opijenost slatkoćom; To su duhovni užici u kojim čovjek još uvijek zna za sebe;

selāsetul-hukūk, tri pitanja: Božje, stvorenog i duša;

semā', (zikr), posebni stojeći (kijām) zikr, dio zikra sa posebnim kretanjima koji dočarava kosmički sklad,

karakterističan za Mevlevije;

semi`allāhu li men hamideh, ovim riječima se obavještava, daje znak, sebi i onima iza sebe da je Allah čuo ("Čuo Allah onoga ko Ga hvali");

senseme, spoznaja koja upućuje na neki tekst;

serāir-i fenā, tajne iščeznuća;

sermest (sarhoš), pojava veselog osjećaja opijenosti kojeg čovjek dobije ispijanjem pića znanja i zikra;

serv, znanje stečeno nakon razmišljanja;

setr, pokrivač, zastor, zapreka utapanju za sufija;

settārul-ujāb, koji pokriva mahane (nedostatke), Allah dž.š.

sevādul-vedžh fid-dārejn, potpuno utapanje vanjštinom i nutrinom i u dunjalučkin i u ahiretskim pitanjima i predavanje Stvoritelju - fakr-i hakīki;

seyr 'alallāh, putovanje ka Jednoći postojanja Bića; Putovanje vezano za treći stupanj tarikatskog napredovanja, v: putovanja;

seyr anillāh, idenje od Allaha (sa zadatkom); Kad je čovjek spoznao Boga i kroz tu spoznaju približio se Bogu, on sada i u mnoštvu vidi Jednost; On je postao podoban i sposoban, usavršen da djeluje među ljudima kao muršid (vodič) i ukazuje im na pravi put; Srce je toliko čisto da služi kao ogledalo na kojem se pokazuju refleksi i odbljesci slika iz duhovnog života; To je ujedno i manifestacija blizine Bogu; Jedan od naziva šestog stepena tarikatskog napredovanja - nefs-i merdijje;

seyr billāh, idenje sa spoznajom Allaha; Jedan od naziva za drugi mekam tarikatskog napredovanja - nefs-i

levvame (duša koja sebe kori);

seyr fillāh, idenje u Jednoću postojanja Bića, u (spoznaji) Boga; Kroz utapanje i nestajanje u Božjem postojanju srce postaje čisto i čovjek odbacuje negativna svojstva, a kiti se samo lijepim svojstvima i postaje istinski dobar; Pod djelovanjem lijepih Božjih imena čovjek posmatra svijet i prosuđuje, ulazi u kosmos s većim spoznajama o Bogu i osjeća se bliže Bogu; Jedan od naziva za peti stupanj tarikatskog napredovanja, neufs-i rādijje-duša koja je zadovoljna, v: berk;

seyr ilallāh, idenje ka Allahu; Put do spoznaje Boga; Čovjek kao da se budi iz sna, utonulosti i neznanja, te želi i traži da se približi Bogu i da spozna Boga; On počinje u srcu osjećati ljubav preme Bogu i spoznaje da je on samo sitni atom u odnosu na postojanje Apsolutnog Gospodara, Stvoritelja Allaha dž.š. Čovječije postojanje se utapa i nestaje ga u Božijem postojanju; To je individualno nestajanje u apsolutnom postojanju; Jedan od naziva za prvi stupanj tarikatskog napredovanja - neufs-i emmāre - duše sklone zlu;

seyr meallāh, idenje sa Allahom; Put sa (spoznajom) Boga; U svemu što ga okružuje čovjek zapaža i osjeća prisutnost Boga i Jednost Božju; U srcu osjeća nit koja ga povezuje s Bogom, utapa se i nestaje uvječno u postojanju Boga, svjesno i zadovoljno; Jedan od naziva za četvrti stepen tarikatskog napredovanja - neufs-i mutmeinne - smirena duša;

seyr-i sulūk, hod (idenje) u tarikatu, ponašanje;

siddkūn, iskreni, istiniti;

sidra, mjesto na sedmom katu nebesa;

sidre-i tūbā, vrsta cjenjenog drveta na sedmom katu nebesa;

sidretul-muntehā, mjesto iznad sedmog kata nebesa; To je mjesto odakle meleki uzimaju vijesti i nose ih na Zemlju radi izvršenja U tarikatu se uzima kao izraz za visok stepen;

sifat, svojstvo, atribut, osobina, moralni kvalitet;

sifāt-i dželālīje, svojstva vezana za Božju moć, veličinu i uzvišenost, svojstva uzvišenosti;

sifāt-i džemālīje, svojstva vezana za Božju dobrotu i ljepotu;

sifāt-i fi'lijje, svojstva vezana za Allahovo dž.š. djelovanje; On može biti zadovoljan radi nečeg što je Njegov rob učinio, biti milostiv, ali istovremeno može djelovati i svojom srdžbom i strogošću;

sifāt-i zātīje, svojstva koja pripadaju samo Božjem Biću i drugom su nepripisiva;

silsila (šedžera), lanac po kome se prenosi tarikatsko znanje u neprekidnom redosljedu od Allahovog poslanika Muhammeda a.s. pa sve do šejha (muršida) našeg vremena;

silsile-i tekvīn, lanac stvaranja; U ovom se lancu kaže da je Allah dž.š. stvorio nūr od kojeg je dalje postalo sve ostalo; Allah je stvorio nebesa i zemlju (en-Nūr, 35); Iz ovog nūra je odvojen jedan dio nūra koji se naziva nūr-i Muhammed, iz čega je časni Poslanik a.s. stvoren; Iz djelića ovog nūr-i Muhammeda odvojen je jedan dio za stvaranje ostalog svijeta;

sinā-i seb'a, sedam snaga, privlačnost, odbojnost, strast itd;

sirr, tajna, tajno, tajanstvenost, tajno saznanje dobrih ljudi, posmatranje Allahovog dž.š. svijeta, mjesto gdje se pojavljuje tajna, u najvećoj tajnosti i dubini svoga srca sakriti svoja saznanja, koja su se čovjeku pomoću Božjeg znanja otkrila, skrivenost u neobjašnjivosti bitaka;

sirr-i ehadijjet, tajna Jednoće;

sirr-i kader, tajnost (određivanja) sudbine;

sirr-i Kur'ān, tajna Kur'ana;

sirr-i Muhammed, tajna Muhammeda;

sirrus-sirr, tajna tajne; Nutrina tajne, skriveno u tajnu koja pripada samo Bogu; Što zna samo Bog o čovjeku;

sohbet, drugovanje, drugarski razgovor;

stupnjevi nefsa, to su: tabiat - priroda, nefis - duša, ruh - duh, kalb - srce, sirr - tajna, hafijj - skriveno, ahfā - najskrivenije;

suāl, traženje Istine, hakikata, važna stvar;

subh, zora, pojava božanskog svojstva;

sūfī, (sofī), to je onaj čije je srce čisto od spletke i smutnje i kod koga je jednako zlato i otpaci, v: sūfija;

sūfija, osoba koja slijedi tesavvuf, pripadnik tesavvufskog učenja;

sultānul-ārifīn, prvak, car istinskih poznavalaca, vladar istinskih poznavalaca el-Hakka;

sulūk, v, seyr-i sulūk;

summe denā, zatim se prikućio, (en-Nedžm: 8), znači put Allahu, fenā-i ef'āl (nestajanje u djelu), fenā-i sifāt (nestajanje u osobinama), fenā-i zāt (nestajanje u biću);

sumsume, spoznaja koja je preciznija od izražavanja;

Š

šāhid, svjedok, onaj koji je vidio i osvjedočio se srcem u pojavi Istine; Gledanje u Istinu sa svojstvima Božije ljepote i raspoloženjima iz Božije ljepote;

šākile, način, nahođenje naklonost, šath, otkrivanje tajni s nepoznatim načinima govora; Prenesenost u razumijevanju nekih skrivenih značenja;

šatāhijjāt, riječi i izreke izrečene u stanju ljubavne zanesenosti prema el-Hakku; Izgledaju da stoje u kontradikciji sa jasnim slovom Kur'ana;

šebanga, vrijeme noći, noću;

šeb-i arūs, nevjestina noć, noć novog života, noć sjedinjenja, preselenje na Ahiret i povratak Allahu dž.š. gazel koji je sastavio Mevlānā Dželāluddin Rūmi o smrti;

šeb-i jilda, stići u visoku sferu pojave svjetla;

šeb-i kadr, susret s Božjim svjetlom, noć moći Allahove;

šeb-i tarīk, tmina strasti u dunjaluku;

šedžera, insān-i kāmīl, stablo porodično, niz duhovnih učitelja, v: silsila;

šedžeretul-kaderijje, kaderijsko stablo;

šehādet, vidjeti, vjerovati i očitovati, osvjedočenje u Allahovo postojanje i činjenicu da je Muhammed a.s. Njegov Poslanik;

šehar, opće postojanje;

šehve, strast;

šejh, Kašāni kaže: "Šejh u jednom narodu je onaj čovjek koji je savršen i poznaje šeriat i hakikat (stvarnost), koji je u stanju podučiti i izvesti čovjeka kroz šeriat i tarikatu i dovesti ga do savršenstva, i koji zna kontrolisati napredovanje i stanje čovjekova nefsa (duše) i bolesti nefsa, i kako se one liječe, da je moćan da izliječi čovjeka;" U tarikatu je to onaj koji vodi zikr i prima tarikatu, prosvjetitelj koji se bavi prosvjećivanjem i naučavanjem derviša propisima i tesavvufskom učenju u tekiji ili na nekom drugom mjestu, starješina jednog derviškog reda, zastupnik Muhammedov a.s. v: muršid;

šejh tekije, starješina tekije;

šejh-i ilm, prvak koji podučava; umjesto njega razboritom čovjeku mogu poslužiti knjige;

šejh-i merāsīm, šejh po vanjštini, službeni šejh;

šejh-i merdžu`, pozvani šejh, na koga se obraća;

šejh-i me'zūn, ovlašteni šejh;

šejh-i muhakkak, istinski šejh;

šejh-i terbijje, šejh koji odgaja, on govori i vodi; bistrim i razboritim je to dovoljno;

šejh-i terekki, šejh koji unapreduje, uzdiže, ovaj šejh treba da primi i vodi derviša (murīda);

šejh zāde, šejhov sin; U duhovnom smislu dostojan šejhov nasljednik - halifa, sljedbenik koji preuzima iršad;

šejhul-kāmil, potpuni, savršen šejh, koji je upotpunio tarikatsko napredovanje; Insān-i kāmil je naziv za derviša petog stepena, a muršid-i kāmil za derviša šestog stepena koji čini iršad;

šej'ijjetus-subūt, nešto utvrđeno;

šej'ijjetul-vudžūd, nešto postojeće;

šekāvet, neminovna, neizbježna nesreća;

šekk-i kalb, srce otvoreno, razrezano, očišćeno za Istinu, sposobno da primi Istinu;

šem, Božije svjetlo;

šerāb, piće, Božja ljubav, opijanje spoznajama;

šerīat, propisi islamskog življenja, knjiga lijekova u kojoj za svaku bolest ima lijeka, tj; za svako pitanje ima odgovor, Božiji zakon, Allahov dž.š. zakon objavljen cjelokupnom čovječanstvu, u kome su sadržane upute i zabrane i zove se šeriat-i Muhammedijja; Briga o vjeri, pameti, časti, životu i imetku, Kur'an a.š.

šeriatski krug stvaranja, Muhammedov nūr, duhovni svijet, priroda, bitak, tijelo, lik, arš, kurs, sedam nebesa, vatra, zrak, voda, zemlja, minerali, rude i anorganski svijet, biljni svijet, životinjski svijet;

šerr, zlo, ružan posao;

šīve, način, vrsta džezbe;

šūhī, pojava naročitih osjećanja u ljubavi prema Bogu;

šuhūd, osvjedočenje, stanje derviša u najneposrednijoj spoznaji kada se dizanjem zastora dvojnosti ukazuje istinitost (hakikat); Vidjeti Istinu Istinom, istinski; Znanje stečeno gledanjem isključivo srca, nūrom;

šuhūd ve zuhūr, očitost i pozornost (osvjedočenje i pojavnost);

šuhūd-i tevhid-i ef'āl, osvjedočenje u jednost djela prvog stupnja;

šurb, slast u pokoravanju Allahu dž.š. užitak u

postignutom daru, rahatluk; To je sve kao napitak slasti i
zadovoljstva; Slast ima početak, sredinu i kraj;

T

tabīatul-vudžūd, priroda postojanja;

tabīb-i ruhāni, duhovni liječnik; (šejh-i ārif) koji je sposoban da upućuje (iršad) i usavršava čovjeka;

tābistān, stupanj spoznaje;

tāb-i zulf, pojava svojstava Božjih; tadii:, kruna, kapa koju šejh dobija sa statusom šejha;

tahāret, čistoća, v: merātib-i tahāret;

tahātum, znak Istine u srcu, znalac Istine;

tajjib, lijepo, suprotno od habis - ružno;

tajj-i zemān, tajj-i mekān, zbijanje vremena, zbijanje prostora; Svojstva i obdarenost evlija da oni dostigavši visok stupanj mogu ići kroz vrijeme i prostor;

tāk ebrū, pojava oblaka, pojava poteškoća zbog propusta;

taklīd, striktno i doslovno oponašanje velikih ljudi, oponašanje po uzoru na velikana;

taklīd-i hāl, oponašanje stanja;

takvā, bogobojažnost; Takvā ili takvaluk prema tumačenju Abdul Kādir Gejlānije može biti u tri pravca: 1; ako čovjek ne radi halāl, ali se čuva harāma, 2; ako radi halāl a čuva se harāma, 3; ako se uz to čuva i loših misli;

talkīn, tekst i tok zakletve, stupanje u tarikat, upoznavanje murida prilikom polaganja bej'ata sa najvažnijim stvarima vjere - upućivanje u pojedinosti

koje su neophodne za tarikatsko napredovanje;

tams, potpuno nestajanje ličnosti u svojstvima Istine;

tereb, trajnost užitka Božije blizine;

tarikat, idejno-praktična metodologija tesavvufa; Idejni sistem načina života zasnovan na šeriatu kako ga je shvatio i primjenjivao neki vjerski velikan; Takvi vjerski velikani bili su osnivači tarikata (pir); Tarikat je plan i program te metod i reim nekog sufijskog reda; Postoji dvanaest glavnih tarikatskih redova; Oni se u svom cilju ujedinjuju ali se kod primjene, u izvjesnim propisima razlikuju;

tarikat-i āli, uzvišeni putevi, usavršavanje i moralno odgajanje, duhovno uzdignuće uz muršidovu pouku;

tarikatski namaz, srednji namaz, namaz srca;

tariku ehl-i nazar, put teoretičara; To je razum i logika, a put sufija je ugodna očiglednost; Teoretičar vidi stvoreno kao što spavač vidi slike svoga sna tj; on vidi znakove Istine, a bitnost Istine (el-Hakk), je svjetlo koje se pojavljuje kāmīlima;

tasfije-i kalb, čišćenje srca;

tavāl, pojava svjetla spoznaje u srcu;

tavārik, pojava veselja u srcu kao nagrada, odgovori na učenje;

tavr, faza, jedan od naziva za stupanj tarikatskog napredovanja: 1. upravljanje dušom u tijelu; 2. usmjeravanje duše u svemir; 3. nestajanje duše u svemoći Božjoj; 4. svijest o utonuću; 5. osvjeđenje kao plod vremena; 6. viđenje, ogledavanje sebe; 7. spoznaja sebe, (slijepci i slon, iz Mesneville);

tavrovi, faze, manifestacije kretnji;

teaĵĵunāt, oličenja u Božjem stvaranju svijeta, objašnjenja;

teb', ono što je u Božjem znanju označeno za svaku pojedinu osobu;

tebeddelus-sifāt, izmjena osobina;

teberrā, odreći se, odricanje od onih koji su učinili bilo kakvu nepravilnost ehl-i Bejtü;

teberruk, počast;

tebettul, spremnost;

tebrīk, čestitka, čestitanje;

tedānī, mi`radž posebno bliskih robova, mukarrebina;

tedellī, silazak mukarrebina, može se odnositi na silazak istine kod njih (kao što kvočka pokriva svoje piliće);

tedžellī, pojava Istine, jasne pojave, pokazati se, pojaviti se, udostojen biti doživljajem i pojavom Allahove dobrote;

tedžellijāt, pojaviti se, pokazati se svjetlo Boje u srcu sretnika; pojavnost, manifestacija;

tedžellil-vudžūdijj, pojave postojanja;

tedžessud, otjelovljenje, da duhovno biće ili pojam privremeno dobije tijelo;

tedžrīd, ispraznost srca od svega drugog osim Boga, tajno stanje derviša;

tefekkur, kretanje srca u svijetu tajnovitog, viđenje osmijeha, zov tajnovitom bez primjedbe i sumnje, intenzivno razmišljanje, meditacija;

tefrīd, usmjeravanje svojih snaga prema propisima od Boga (fard);

tefrīka, početak odbacivanja robovanja dunjaluku i izvršavanje obaveze prema Bogu, razlikovanje dobra od zla;

tegajjur-i ahkām, promjena primjene propisa;

tehakkuk, precizno istraživanje Istine;

tehakkum, relativnost, tvrdnja i govor bez dokaza;

tehallī, pojava kod čovjeka kad je riječ usklađena s djelom; okretanje od obuzetosti zabranjenim i od slijepog pokoravanja ovom svijetu;

tekarrub ilallāh, približavanje Allahu dž.š.

tekija, osnovna institucija tarikata za njegovanje i širenje prosvjete, nauke i kulture, protkane pobožnošću po metodi dotičnog reda; Duhovno odgajalište, bogomoIja, a po potrebi i konačište;

telbīs, odjeću, pokrov, pojava stvari ili misli suprotno istini;

telekkī, uzeti ono što dode na srce;

televvun, promjena boja tj; osjećanja i stanja;

telvīn, nestalnost pojave boja u vladanju, varijabilnost stanja, prelazi u trenucima nestabilnosti; Prelaženje iz jednog stanja u drugo; Tih stanja (stupnjeva) ima sedam

temelluk, stanje simpatizera kod voljenog (muhibba kod mahbūba);

temkīn, stabilnost u mekamu, smirenost, ustaljenost, visoki stupanj, mekam gdje se zaustavlja ljestvica uzdizanja;

tenzīh, ukazivanje da Allah dž.š. nema manjkavosti;
terāne, tok i razvoj ljubavi;
terbijje-i nefs, ukroćivanje prohtjeva, preodgajanje nefsā
 putem rada i discipline;
tereḳkī, prolaz u padovima i mekamima;
terk-i mā lā ja'ni, napuštanje onog što te se ne tiče;
terk-i naz, ostavljanje korektnosti, ponositosti;
tersa, osjetljiv položaj;
tertīb, redosljed pojava u svijetu značenja;
tesavvuf, gledanje na vjeru i život kroz ljubav prema
 Bogu dž.š. Tvorcu svijeta; razvijanje spoznaje i jačanje
 uvjerenja da postoji Stvoritelj i da to svjedoči i potvrđuje
 sva priroda;
tesavvufnāma, zbirka propisa mudrosti tesavvufa;
tesbīh, hvaljenje Allaha dž.š. Razlikuju se tri načina:
 kavī - govorom, kalbī - srcem, i fi`lī - djelom;
tesbīh-i fi`lī, hvaljenje Allaha dž.š. djelom gdje
 učestvuju svi organi, čuvajući se svih zabrana; kada rob
 ide pravim putem kako je naređeno i put prelazi strpljivo
 bez dosade;
tesfije-i kalb, očišćenje srca;
teslīm, dočekivanje presuđene sudbine sa zadovoljstvom,
 predanost;
tevādžud, hotimično gibanje, imitiranje vedžda; Pokazati
 da se je na stupnju bez stvarnog postignuća tog stupnja;
tevbe, pokajanje, obraćanje Bogu;
tevekkul, pouzdanje da će se stvari koje tište dobro

završiti, duboko pouzdanje u Allahovu odredbu;

tevellā, velika ljubav prema ehl-i Bejtu;

tevfik, naklonost, milost, potpora Božja;

tevhīd, vjerovanje u Allahovu Jednost, biti osvjedočen u Allahovo dž.š. postojanje i Jednost; Vječno od prolaznog odvojiti, ujediniti u jedno;

tevhīd-i efāl, jednost djela, prvi stepen tarikatskog napredovanja;

tevhīd-i iki vedžh, jednost s dvije strane, s dva aspekta; Prema osobinama kao što vide halvetije, i prema osobi, biću kao što vide džilvetije, dva načina tevhida (sifātijj i zātijj);

tevhīd-i mekāmāt, stupnjevi jednosti: djela, svojstva i Bića,

tevhīd-i sifāt, jednost svojstava, drugi stupanj tarikatskog napredovanja;

tevhīd-i zāt, Jednost Bića, treći stupanj tarikatskog napredovanja;

tibb-i ruhāni, duhovna medicina, znanje o savršenostima, bolestima i tegobama srca; Poznavanje puta do savršenstva srca;

tilsum, talisman, hamajlija, tajni izgovor, znak, crtež i sl; kojim se čuva kakva tajna;

tīr-i gamze, odbijanje djela i ibadeta;

tubā, v: sidre-i tubā, drvo u sedmom katu dženneta;

turre, zastor ljepote;

turk, putevi;

(et)turuku ilallāhi ke adedi enfāsil - halāik, puteva ka

Allahu ima kao dahova ljudskih;
tūvān-geri, prisutnost svih savršenstava;

U

ubūdet, smiraj pred Bogom, v: ibādet Rabbu;

ubūdijjet, stepen veći od ibādeta, jer njegov cilj nije dobiti nešto, već prikučiti se Allahu dž.š. To je uvjerenje da veličanje i slavljenje pripada samo Allahu dž.š. i da je samo On taj kome to pripada, molitva radi postizanja Božjeg zadovoljstva;

ucler, trojica Allahovih dobrih robova od kojih je jedan kutb, a druga dvojica bajraktari;

uć mertebe, tri stupnja: ehadijjet, vāhidijjet i rubūbijjet;

ufuk-i ealā, vrhunac koji može doseći krajnji stupanj duše;

ufuk-i mubīn, vrhunac koji može dostići srce, krajnji stupanj srca;

ukāb, prvi razum;

ulemā-i gāfil, usnuli učenjaci, učenjaci koji su zalutali, uspavali se;

ulū, vrlo velik, gospodar, duhovni učitelj;

ulul-elbāb, vrlo uzvišeno, vrlo pametno, vrhunska pamet;

ulul-emr, naredbodavci, zapovjednici;

umenā, vrlo povjerljivi ljudi, vide stvari spolja i iznutra; Najviši stupanj sufija;

ummehāt-i kullijje, matične cjeline od prapočetka do pojavljivanja;

umm-i kitāb, ummul-kitāb, majka knjiga, sure Fātiha, matična knjiga sa svim detaljima;

umūr-i kullijje, bitak postojanja u Božjem znanju u stvari koja treba, smisao postojanja nečega u Božjem znanju;

uns, jedno stanje koje se pojavljuje u tarikatskom napredovanju u vjerničkom srcu kao odraz ljepote istinitosti Božje, djelovanje Boje ljepote i veličine na srce;

uns billāh, oduševljenje srcem, u svojstvima smirenosti pri ljepotama istine;

ustāz, učitelj, profesor, šejh, muršid;

usūl, pravila, principi, načela, propisi, derviška pravila;

uvejsije, oni ljudi koji javno (zāhiren) nemaju svog vodiča, a u biti (ma'nen) imaju jednog evliju, čiji ih ruhānijet - duhovna snaga, upućuje i odgaja; Oni, u najviše slučajeva, kad dođu do savršenstva (kemāl), budu vezani za muršida, ne iz potrebe, nego iz običaja; Od grupe uvejsija najpoznatiji su: Šejh Feriduddin Attār, Hasan Hrkāni i Šāh Behāuddin Nakšibendi;

uzlet, osama, osamiti se, povući se u samoću, izbjegavati dodir sa svijetom;

V

vād-i semsem, džennet od zemlje preostale od Adema;

vādžibul-vudžūd, ono što mora postojati, nužno postojanje;

vahdānijjet, vjerovanje u Božju Jednoću;

vahdet, potpuna Jednoća, osama, osobina četvrtog stupnja tarikatskog napredovanja, smirena duša - neifs-i mutmeinne; Obuhvatnost Allaha dž.š. suprotno mnoštvu (kesret);

vahdet-i mutlak, opća jednoća;

vahdetul-vudžūd, jednoća bitka; Praiskonska apsolutna egzistencija Jednoće;

vahdetuš-šuhūd, jednoća osvjedočenja;

vāhid, biće sa svojstvima, jedan jedini;

vāhidijjet, jedini, jedinstveni, Vāhid, Jednoća Jedinog;

vakf, zastoj među stupnjevima tarikatskog napredovanja radi neispunjavanja uslova za viši stupanj;

vāki, značenje koje se pojavi u srcu i ostaje u sjećanju;

vākia, što se pojavi u srcu, doživljaj;

vākiāt, stvarna doživljavanja i osjećanja;

vakt, ljudsko stanje u vremenu koje nije prošlo, vrijeme u kome se sufi nalazi; Pojava istinitosti Istine preko otkrovljenja (otkrića);

vakterib, I približi se !, (El-'Ale: 19) doživljava se na

četvrtom stupnju; Prikućenje i stapanje svjetla Allahovoj dž.š. svjetlosti, (završetak faze kurb-i ferāida - obaveznog približavanja);

vanjska čistoća i nutarnja čistoća, vanjska čistoća sa vodom šeriata u stupnjevima šeriata, a nutarnja čistoća je sa tevdom (pokajanjem), čišćenjem srca i tarikatskim pravcem, u stupnjevima tarikata;

vāridāt, jed; vārid doživljavanje, pojava u svijesti bez dužeg razmišljanja, kao što su Božija pojedinačna nadahnuća;

vāridāt-i ilahijje, božanska nadahnuća u spoznaji;

vāris, Poslanikov nasljednik; Sedmi stupanj tarikatskog napredovanja;

vāris-i fākir, nasljednici Poslanika u fakirluku;

varkā, univerzalna duša, a to je Levh-i mahfūz;

vāsil-i mustegrek, arif, onaj koji je postigao stepen za nutarnja lična dostignuća; Onaj koji je dostigao stupanj utonuća;

vāsilīn, koji su dospjeli do vrha, do cilja, do ostvarenja želja;

vāsītā, veza sa Allahom dž.š.

vedžd, zanesenost u ljubavi, utopiti se u božansku ljubav, da čovjek svoje postojanje skoro izgubi; Toliki ljubavni zanos kada se gubi vlastito postojanje;

vedžd-i taklīd, zanesenost oponašanja ili tevādžud, gibanje od zadovoljstva;

vedžd-i tamm, potpuno duhovno zadovoljstvo, vrhunac;

vefā, božanska pomoć, ispunjavanje obaveze;

vehm, fantazija; Pojam materijalne naravi, tj; pojam je vezan za nage tijelo kao materiju, za naš ovozemaljski život;

vekīl, zamjenik, opunomoćenik, zastupnik šejha;

velājet, stupanj evlije; Svjetlost, duhovno stanje jednog evlije, vladanje, prijateljevanje, spoznaja el-Hakka i Njegovih sifata do granice mogućeg;

veled-i kalb (veled-i ma'nevi), dijete srca, dijete duše; Srce murida je probuđeno i živo, te odgovara na zikr ili čini zikr;

veleh, povišeni vedžd zanešenosti, (vālih) pretjerani vedžd; Zapanjenost srca u ljepotama Rabba;

velī, evlija, dobri čovjek koji je stigao blizini el-Hakka, prijatelj Božji; Dije se na: kutb, nākib, evtād, ebrār, ebdāl, ahjār; Njima Allah dž.š. daje znanje iz tajnog svijeta, te mogu prepoznati nevidljivo, tajno;

ve ma remejte iz remejte, I nisi bacio kad si bacio (El-Ahzāb: 17) nema drugog izvršioca osim Njega; (Allaha dž.š.),

ve nefahtu fihi min rūhi, ("Udahnuo sam u njega od svog rūha") (El-Isrā 15:29); Allah dž; š; je udahnuo u čovjeka svoga duha;

verā, čuvanje da se ne padne u zabranjeno;

vesāil jed; vesīle, sredstvo;

vesāit, uzroci povezivanja, veze pomoću kojih se stigne cilju, sredstvo;

vesvesa, sumnja, nesigurnost;

veted, mn; evtād, stub, stubovi, prvaci;

vidždān, savjest, srčani osjećaj, tajni osjećaj u čovjeka, osjećaj grižnje savjesti za učinjeno zlo, ili radost zbog učinjenog dobra;

vilājet, prijateljstvo s Allahom dž.š. Prvi stepen do Imama (kutba);

vird, svakodnevni zadatak u obliku zikra koji, prema naročitim uputama šejha (muršida), preuzima murid prilikom pristupa tarikatu; Vird nije isti za sve muride jedne tarikatske grupe, niti je stalne prirode, nego se mijenja sa stepenom napredovanja murida i sa potrebama koje su prouzrokovane njegovim karakternim i drugim osobinama;

vudžūd, osjećanje nestajanja u vječnom postojanju; Postojanje stvarnog i prirodnog;

vudžūd-i bahtī, Biće jednosti, hakikat Istinitog, čisto postojanje;

vudžūd-i hakīkī, istinsko postojanje; To je postojanje Boga Jedinog; Istiniti ima istinsko postojanje i postojanje u Njegovom Biću, ima relativno postojanje i ono je u bićima mogućeg, a ovo relativno postojanje je kao sjena koja se proteže (prostire) na svo ostalo postojanje, i ta sjena daje postojanja preko imena Zāhir;

vudžūd-i medžāzī, prividno, metaforičko postojanje;

vudžūd-i mutlak, apsolutno postojanje; Pod Vudžūd-i mutlakom misli se na egzistenciju uzvišene Istine, koja nije ograničena ni sa kakvim posebnim ograničenjima; Nasuprot tome je vudžūd-i mukajjed, koji ima svoje granice, kao npr; čovjek, bilje, voda, svemir itd;

vukūf-i selāse, tri stajanja: duša, srce i Gospodar;

vuslet, sastanak, prispijeće, stizanje;

Z

zādžir, osjet u srcu kao poziv Istini;

zāhid, uzdržljiv, asketa, odan Bogu dž.š. U arapskom jeziku ova riječ je sastavljena od tri slova: z, h, d; Svako od ova tri slova ima jednu riječ koja počinje sa tim slovom; Te riječi predstavljaju tri uvjeta koja mora posjedovati čovjek da bi opravdao ime i svojstva zāhida: (zuhdi) 1; Z - zīnet, onaj koji je ostavio zinet (nakit, ukras), 2; H - hevā, onaj koji je ostavio prohtjeve, želje, strasti, 3; D - dunja, onaj koji je odbacio dunjaluk, napustio ga, dakle, pobožan čovjek, koji može a ne mora biti u tarikatu;

zāhir, vanjski, vidan, jasan; Jedno od Allahovih dž.š. imena, suprotno - bātin;

zākir, onaj koji zikr čini;

zākir-i baša, voditelj zikra;

zarf, tajna;

zāt, osoba, ličnost, biće, bitak nečega;

zāt-i aht, Čisto Biće;

zātuhū Teālā, Njegovo uzvišeno Biće (Allahovo dž.š.), Dragulj bića;

Zebān-i širīn, Božije zapovijedi, slatke riječi;

Zebān-i telh, Božije zabrane, gorke riječi;

zehāb (zihāb), jači stepen uspona, jači stepen od gajbeta, utapanje u spoznaji Boga, odlazak Njemu;

zekāt tarikata, davanje od ovosvjetskih prihoda, na putu Uzvišenom Allahu, siromasima vjere i ovosvjetskim bijednicima;

zeleni nūr, (ahdar), svjetlo koje vidi derviš na prvom stepenu tarikatskog naprredovanja, nefs-i rādiije;

zemistān, osjećaj tegoba, hladnoća;

zendž, v: ālem-i ledun;

zehn, stići na mjesto pojave Božanstvenosti;

zerd, svojstvo poniznosti;

zevāid, povećanje imana - vjerovanje u ono što je nevidljivo i sasvim izvjesno - gajb-i jekin; Pojačanje svjetla u srcu;

zevk, slast, dragost, osjet prijatnosti, početak pojave refleksa od Božijih imena, sklonost, jezik nutrine, užitak, prvi početak božanske pojavnosti;

zijāretgāh, mjesta posjete;

zijāul-hakk, svjetlo Istine; Zijā svjetlo je veće od nūr svjetla; Svjetlo sunca (zijā) je jače od svjetla mjeseca (nur); Kod Muhammeda a.s. je izvorno svjetlo a kod evlija je posredno; Kutb - i - gavs su na stepenu sunca, a evlije su na stepenu mjeseca i zvijezda; Oni svijetle ljudima u tmini;

zikr, spominjanje Božjih imena jezikom i razmišljanje o Njemu, prizivanje Allaha, slavljenje Božijeg imena; Može biti skupni i pojedinačni, a najčešći oblici su: zikr-i džehri - visokim glasom, zikr-i lisāni - jezikom, zikr-i kalbi - srcem, zikr-i hafijj - skriveni zikr;

zikr-i dāim, stalni zikr;

zikr-i dāim i ref'i hidžāb, to su dva nimeta: stalni zikr

(srcem) i dizanje perde (otkrivanje tajne);

zill, srce;

zuhd, povučenost, sustezanje od ovog svijeta,

zuhūr, pojava;

zul-dželāl, Veličanstvo Allaha dž.š.

zulf, svojstva Bića jednosti;

zulm (zulum), nepravda, nasilje, poniženje,
omalovažavanje;

zumrudāt, univerzalna duša;

Ž

žuti nūr, žuto svjetlo;

Naziv djela:

Mali riječnik sufijsko-tarikatskih izraza

Autor djela:

Šejh hadži Fejzullah ef. Hadžibajrić rahmetullahi alejhi